

Modernisering og vitalisering

**Divtasvuona Suohkan/ Tysfjord kommune som en del av
forvaltningsområdet for samisk språk – utviklingsmuligheter
innenfor oppvekstetaten**

Ann Irene Skoglund Sæter

*Masteroppgave i utdanningsledelse
Det samfunnsvitenskapelige fakultet
Universitetet i Tromsø
Våren 2008*

Forord

Når jeg nå ser tilbake på arbeidet med masteroppgaven dukker følgende tanker opp: Dette har vært en lærerik periode med tilegnelse av faglig kunnskap og tilnæringsmåter i et fagfelt. Tilnærmingen til en helhet innebærer også å se tilbake på arbeidsprosessen.

Dette arbeidet har ikke vært mulig å gjennomføre uten god støtte. I familien vil jeg fremheve tre personer, Anders, Hanne og Axel. Takk til Anders for motivasjonstiltak, tålmodighet og mange gode middager. Takk til Hanne og Axel for teknisk hjelp og bistand. Jeg vil også takke Kirsti Knutsen. Hun har vært en god støtte som "kritisk" leser, stilt meg mange spørsmål, og gitt meg kommentarer underveis som har vært nyttige i arbeidsprosessen.

At jeg kom i mål skyldes ikke minst, støtte og god veiledning fra Asle Høgmo. Som med sin faglighet og inspirasjon førte meg frem, og gav innspill til nødvendige justeringer underveis. Samtidig som han gav meg tro på at sluttproduktet er et resultat av en prosess. Takk til deg, Asle

Å gjennomføre dette masterstudiet og samtidig være i full jobb har gitt mange utfordringer. Jeg er takknemlig for at Tysfjord kommune har lagt til rette for at dette lot seg gjennomføre.

Til slutt vil jeg takke lokalbefolkningen i Tysfjord for inkluderingen av meg som en tysfjæring på godt og vondt, som muliggjorde mitt lange feltarbeid. Jeg vil takke de ansatte i oppvekstetaten, og en spesiell takk til mine informanter.

Mai 2008

Ann Irene Skoglund Sæter

Sammendrag

Oppgaven *"Modernitet og vitalisering, med undertittel Divtasvuona Suohkan/Tysfjord kommune som en del av forvaltningsområdet for samisk språk – utviklingsmuligheter innenfor oppvekstetaten"* er en masteroppgave innenfor utdanningsledelse ved Universitetet i Tromsø. Fokus i oppgaven har vært å beskrive og forstå hva som har skjedd innenfor skole og oppvekst etter at kommunen ble en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Kommunen ble tilført tospråklighetsmidler fra Sametinget som muliggjorde to ulike retninger for utviklingsarbeid. For å beskrive de to retningene brukes begrepene "frirom" og "plikttrom". Innenfor begrepet "plikttrom" er oppfyllelse av språklovens bestemmelser og implementering av Kunnskapsløftet Samisk. Innenfor begrepet "frirom" har oppvekstetaten lagt til rette for nye språkarenaer og iverksatt prosjekt med "levende ordbok". Disse tiltakene er viktige i et "vitaliseringsaspekt". Oppgaven ser videre på om de ledergrep som er gjort har vært et godt virkemiddel i denne prosessen.

For å skape en forståelse for oppgavens kontekst er det gitt en beskrivelse av kommunens befolkningssammensetning og forskerens bakgrunn for valg av problemstilling. Oppgaven ser videre på hva som kjennetegner norsk – samiske samfunn, og Tysfjord spesielt. I forhold til ledelse i samiske samfunn er "entreprenør" og "entreprise" viktige begreper innenfor samisk lederskap.

Intervju ble foretatt blant kommunens lærere fra de ulike skolene. Fire temaer var sentrale. Det første var om tiltakene som oppvekstetaten hadde igangsatt var et godt virkemiddel for å oppfylle språklovens intensjoner. Det andre var hvordan oppvekstetaten / organisasjonens ledelse hadde tilrettelagt dette arbeidet. Tredje tema gikk på om tiltakene hadde noen betydning i forhold til identitet. Det siste konsentrerte seg om skoleetatens utfordringer videre. Kommunens visjon "to kulturer – en felles god framtid" var sentral i disse samtalene.

Resultatene av evalueringen viser at de ledergrep som ble tatt og oppvekstetatens lederfilosofi, har vært virkningsfulle i dette arbeidet. Ledelsen ble betegnet som raus og inkluderende. Det som var gjennomgående i empirien er hvor viktig det muntlige språket er i et vitaliseringsaspekt, men også for styrking av identitet.

Da det innledende forskningsarbeidet var ferdig, visste funnene i empirien at det er behov for ytterlige tiltak for å få til en språkvitalisering. Tiltak hvor kommunen har forventninger til samarbeid med regionale og statlige myndigheter. Spesielt gjelder dette kompetanseheving i språk for dagens foreldre. Oppvekstetaten har lagt til rette for nye språkarenaer i skolesammenheng, men elevene må også oppleve å høre språket bli snakket rundt kjøkkenbordet hjemme.

Innholdsfortegnelse

1. Innledning.....	1
1.1 Bakgrunn - Tysfjord	1
1.2 Forsker i egen organisasjon og eget landskap – min lederrolle	3
1.3 Oppgavens oppbygging og problemstilling.	4
2. Metodekapittel.....	9
2.1 Det vitenskapelige grunnlaget for kvalitativ metode	9
2.2 Det lange feltarbeidet	12
2.3 Det korte feltarbeidet.....	15
3. Teori	21
3.1 Norsk – samiske samfunn generelt.....	21
3.2 Tysfjord – spesielt	23
3.3 Samisk lederskap.....	26
3.4 Ledelsesteori / Organisasjon	27
3.5 Lederperspektivet	30
3.6 Styringsdokumenter.....	33
4. Drøfting og analyse av utviklingsområder	37
4.2 Virksomhetens frirom.....	43
4.3 Virksomhetens pliktrom	47
5. Oppsummering og utfordringene videre	57
5.1 Teoretisk sammenfatning	57
5.2 Empirisk sammenfatning.....	61
5.3 Veien videre	64
Litteratur.....	69

1. Innledning

1.1 Bakgrunn - Tysfjord

Tysfjord kommune / Divtasvuona suohkan ligger i den nordlige delen av Nordland fylke og kjennetegnes ved høye fjell og lange dype fjorder. Vi har fem dype fjordarmer som er dominerende. Lengst inn går Hellemofjorden. Tysfjord kommune har fire tettsteder med hver sin skole – Kjøpsvik / Gásluokta, Drag/ Ájluokta, Storjord / Stuorgiedde, og Musken/ Måsske. Det er 240 elever i kommunen. Tysfjord kommune ligger i det lulesamiske kjerneområdet på norsk side, og følgelig er størstedelen av befolkningen av lulesamisk eller sjøsamisk opprinnelse. Kommunen har i hovedsak to kulturer; norsk og samisk, hvor den samiske kulturen i hovedsak består av lulesamisk og sjøsamisk. Tysfjord kommunes visjon er; *"Tysfjord kommune – To kulturer, en felles god fremtid"*. Tysfjord kommune har en spesiell geografisk utforming – hvor Norge nesten deles i to av Tysfjorden. Befolkningstallet i Tysfjord kommune er per 1. Januar 2008 2025 innbyggere. Fra 1. Januar 2006 er Tysfjord kommune innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk. Siden 1. August 2006 har alle elevene i Tysfjord fått opplæring etter Kunnskapsløftet Samisk, uansett etnisk bakgrunn. Gjennom fornorskningsprosessen har foreldregenerasjonen og flere av besteforeldre -generasjonen ikke fått lære sitt opprinnelige morsmål – samisk. Dette medfører at barna som nå får muligheten til å lære samisk som førstespråk ikke kan få leksehjelp av sine foreldre/besteforeldre i samisk. Videre fører dette med seg at barna har få samiske språkarenaer i sitt liv.

På slutten av 80-tallet og ut over 90-tallet skjedde det endringer. Ved etableringen av Árran, nye lover, Samiskundervisning, opprettelse av samisk barnehage og opprettelse av Sametinget, fikk vi en endring i språkbytte. Vi har i Tysfjord i dag store forskjeller både innad i familier og mellom generasjoner i forhold til muntlig språkkompetanse.

Den befolkningsmessige konsentrasjonen av samer er ikke lik på alle tettstedene i kommunen. På Drag er en stor del av befolkningen samisk, lokalsamfunnet blir betraktet som et samisk – norsk samfunn. Drag skole har tidligere undervist både etter norsk og samisk læreplan. Vi har også Musken i Hellemofjorden, der har vi

den eneste rene samiske befolkningskonsentrasjonen. Kjøpsvik og Storjord blir betegnet som tettsteder hvor det i hovedsak er norsk befolkning. Når jeg bruker den betegnelsen er utgangspunktet at vi i barnehagene og skolene har et fåtall barn som i sitt hjemmemiljø har samisk språk. Flesteparten av barna har heller ingen samisk identitet eller kjennskap til samisk kultur ut over det de har fått i skolesammenheng. I forbindelse med at kommunestyret i Tysfjord i 2002 søkte om å bli en del av forvaltningsområde for samisk språk oppstod det konflikter. Dette var i hovedsak motstand fra opposisjonen i kommunestyret. Vi så en øst – vest konflikt hvor det fra politikerne i Kjøpsvik både kom forslag om folkeavstemming, underskriftskampanje ble gjennomført og ulike leserinnlegg ble skrevet. Etter valget i 2003 ble opposisjon til posisjon og Tysfjord kommunestyre søkte om at innlemmelsen i forvaltningsområdet for samisk språk måtte utsettes. Dette ble ikke tatt til følge av regjeringen og 1.januar 2006 ble kommunen offisielt en del av forvaltningsområdet for samisk språk med de konsekvensene det medførte. Det var først etter valget høsten 2007 at språkplan for kommunen ble vedtatt.

I avisen Sagat var det i september 2007 et innlegg med overskriften "Rasisme i Tysfjord"

Ságats avsløringer den siste tiden skapte sterke reaksjoner på Sametinget. Tysfjord kommune har i snart to år vært del av det samiske språkforvaltningsområdet. Kommunen har så langt fått 5,1 millioner kroner i tospråklighetsmidler, men ikke fått etablert et eneste konkret tilbud. Hele 3,6 mill. kr står ubrukt. Lulesamiske sametingspolitikere er flaue over Tysfjord kommunes trenering av samiske saker. En av dem tror rasistiske motiver kan ligge bak.

- Behovene er mange og midlene er der. Når det likevel ikke skjer noe som helst på to år, er det grunnlag for å spørre om rasistiske motiver ligger bak treneringen, smeller det fra sametingsrepresentant Anders Urheim fra Tysfjord.

- Det som har skjedd i Tysfjord er et eksempel på institusjonell rasisme, hvor en politisk ledelse bestående av samemotstandere fra majoritetsbefolkningen bevisst motarbeider samisk utvikling, mener Urheim.(Sagat 29.09.07).

Dette avisinnlegget sier mye om frustrasjon i deler av det samiske miljøet. I tillegg er det erfaringer, tidligere holdninger fra det norske samfunnet som vi ser kommer til overflaten igjen i dette avisinnlegget. Som nevnt tidligere var det gjort forsøk på å få utsatt innlemmelsen av kommunen i forvaltningsområdet for samisk språk. Ut fra mine observasjoner kan dette også ha gitt grobunn til uttalelsen som vi ser i

dette avisinnlegget. Samtidig er det et utslag av manglende informasjon fra de ulike etater i kommunen. På dette tidspunktet var det administrativt igangsatt tiltak og utarbeidet planer innenfor ulike deler av organisasjonen. Prosjektadministrasjonen i Tysfjord kommune arrangerte en seminarrekke innen samisk kulturkunnskap og språkkurs for kommunens innbyggere i 2005 og 2006.

1.2 Forsker i egen organisasjon og eget landskap – min lederrolle

Min jobb i dag som leder av oppvekstetaten i Tysfjord og som mastergradsstudent innenfor utdanningsledelse er bakgrunnen for utviklingen av problemstillingen. Gjennom 30 år som *deltakende observatør* både som medlem av lokalsamfunnet, som aktiv deltaker i et forskningsprosjekt, som lærer, rektor og politiker danner bakgrunn for min kjennskap til feltet. Det har vært mange ulike prosesser opp gjennom årene, og innad i Tysfjord har det vært mange ulike motsetningsforhold. Dette gjelder både mellom den samiske befolkningen og den norske, men også innad i den samiske. Jeg flyttet til Tysfjord som 19 åring i 1977 og startet som lærer ved Storjord skole. Min oppvekst var preget av norsk kultur. Etter hvert fant jeg ut at for å kunne gjøre en god jobb i skolen måtte jeg sette meg inn i de ulike kulturene til de barna jeg skulle undervise. Samtidig som jeg begynte på desentralisert lærerutdanning i 1979 startet jeg også regelmessig å dra på læstadianersamlinger rundt i fjorden.

Hovedgrunnen var at jeg ved å bli kjent med læstadianismen og det å kunne treffe foreldre og barn på en arena som de følte seg trygg på, ville hjelpe meg i min lærergjerning. Med økte kunnskaper ville jeg bedre kunne forstå og tilrettelegge undervisningen på en helt annen måte. En stor del av min slekt kommer fra Tysfjord, så allerede tidlig på 80 tallet fant jeg mine samiske røtter. Dette medvirket i stor grad til min interesse i forhold til Tysfjord som lokalsamfunn. Som forsker står jeg ikke fritt, jeg må ta hensyn til hva respondenten selv oppfatter at han gjør. Respondenten handler ut fra grunner, ikke årsaker. Grunner er mer rasjonelle enn årsaker. Du må finne ut hva som er respondentens beveggrunner. Dette kan være problematisk. Min styrke i felten er mine forkunnskaper og mitt kjennskap til ulike retningene som er innenfor både det samiske og det norske miljøet. Etter å ha vært lærer noen år arbeidet jeg i et prosjekt ” samiske barns

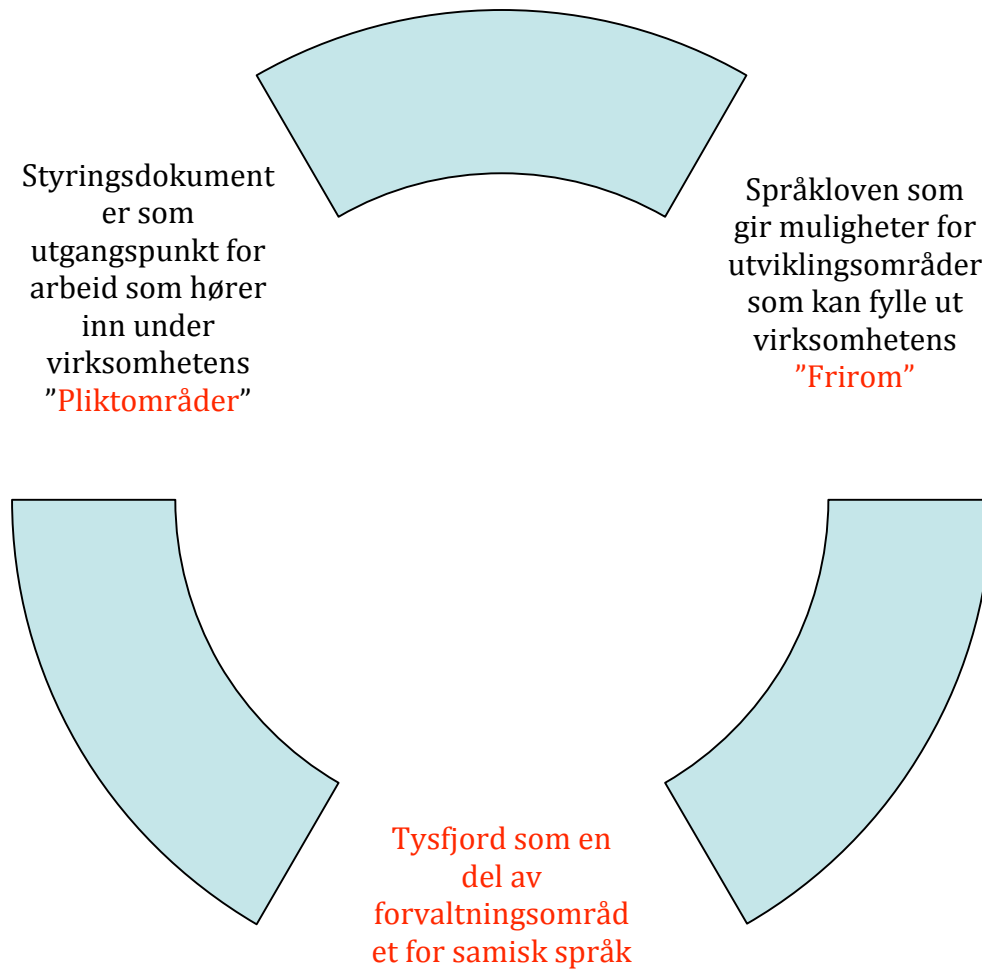
oppvekstkår”, i regi av Nordlandsforskning før jeg startet i rektorjobb i Tysfjord. Den hadde jeg fram til 1.februar 2007 da jeg gikk over i stillingen som oppvekstsjef. Jeg har gjennom alle disse årene hatt et stort nettverk innenfor alle deler av befolkningen og fått anledning til å observere alle endringer, konflikter, holdningsendringer, politiske motsetninger og andre prosesser som har skjedd både på godt og vondt. I metodedelen vil jeg komme nærmere inn på både det ”lange ” feltarbeidet og det ”korte ” feltarbeidet. I min lederrolle som oppvekstsjef er det å igangsette offentlige prosesser i en kommune hvor det er spenninger mellom ulike grupperinger, en oppgave hvor jeg må være veldig tydelig på hva jeg som leder vil oppnå. I tillegg må prosessene igangsettes på en måte hvor det blir synliggjort hvilke forpliktelser kommunen har, samtidig som en på best mulig måte skal ivareta den enkeltes integritet og kulturbakgrunn.

1.3 Oppgavens oppbygging og problemstilling.

Tysfjord kommune vedtok i sak 0057/02 , den 07.11.02 med 11 mot 10 stemmer at kommunen skulle søke om å bli en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Kommunen ble innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk med virkning fra 1.januar 2006. Dette medførte at alle elevene i Tysfjord skulle ha opplæring etter Kunnskapsløftet Samisk fra 1.august 2006. Samtidig ble kommunen underlagt samelovens språkregler.

Denne oppgaven handler om hvordan oppvekstetaten i Tysfjord har igangsatt prosesser og gjennomført tiltak i forbindelse med implementeringen av Kunnskapsløftet Samisk og for å oppfylle språklovens bestemmelser. I forbindelse med at kommunen ble en del av forvaltningsområdet for samisk språk i 2006 fikk kommunen tilført tospråklighetsmidler. Det muliggjorde en del tiltak som ikke tidligere var gjennomførbare på grunn av kommunens dårlige økonomi. Oppvekstetaten var til sammen to år uten leder på kommunenivå og sammenhengende fra mai 2006 til februar 2007. Dette førte til at rektorkollegiet organiserte seg som et ledelsesforum, men hadde ingen formell makt. Ledelsen har iverksatt en del grep for å imøtekomme språklovens intensjoner.

Fokuset i denne oppgaven vil være å beskrive og forstå hva som har skjedd innenfor skole og oppvekst, og se på hvordan bruken av tospråklighetsmidlene kan være et godt virkemiddel for å oppfylle språklovens intensjoner. Det at kommunen er innlemmet i forvaltningsområdet for samisk språk, gir to mulige retninger for utviklingsarbeid.

Følgende forskningsspørsmål aktualiserte seg:

- Hvordan kan bruken av tospråklighetsmidlene være et godt virkemiddel for å oppfylle språklovens intensjoner?
- Hvordan har organisasjonen/ledelsen tilrettelagt dette arbeidet?
- Har tiltakene hatt noen betydning i forhold til identitet?
- Hva er skoleetatens utfordringer videre?

I denne oppgaven er intensjonen både ved hjelp av mine observasjoner i felten og ved hjelp av kvalitative intervju, å få svar på om de grep som ledelsen har igangsatt, har vært virkningsfull i forhold til forventningene. De viktigste grepene som ble gjort, var utarbeidelse av en kompetansehevingsplan etter Kunnskapsløftet Samisk og iverksetting av de tiltakene som ble lagt inn i handlingsplanen for bruk av tospråklighetsmidlene. Til slutt vil jeg trekke noen linjer framover med utgangspunkt i de svar jeg får og se hvilke utfordringer Oppvekstetaten står framfor i det videre arbeidet for å oppfylle språklovens intensjoner. Tysfjord kommune har som mål å skape et godt læringsmiljø, hvor elevene selv føler de mestrer å være tospråklige og at det å være tospråklig skal være en ressurs i seg selv.

Med denne bakgrunnen blir *problemstillingen*:

Har de ledergrepene som er gjort innenfor oppvekstetaten ført til at tiltakene i språkplanen har vært et godt virkemiddel i å oppfylle språklovens intensjoner?

I del 1 beskriver jeg konteksten for oppgaven. Tysfjord kommune ble en del av forvaltningsområde for samisk språk 1.januar 2006. I tillegg ble konsekvensen innenfor skole at alle elevene skulle følge Kunnskapsløftet Samisk. Deretter har jeg klargjort min lederrolle, problemstillingen og hva jeg som forsker ønsker å få svar på.

I del 2 vil metodekapitlet komme hvor jeg beskriver hvordan mine erfaringer har gitt meg min forforståelse fra arbeid i samiske samfunn, samt det vitenskapelige grunnlaget for oppgaven og metodevalg, utdypet fra et teoretisk perspektiv.

Del 3 er teoridelen. Første delen er teori om samiske samfunn generelt, og om Tysfjord spesielt. Deretter er det teori om ledelse.

I del 4 vil tiltakene bli presentert, og data fra empirien bli analysert og tolket.

I del 5 vil det komme en avsluttende teoretisk og empirisk oppsummering som sees i sammenheng med utfordringene framover sett i et vitaliseringsaspekt.

2. Metodekapittel

2.1 Det vitenskapelige grunnlaget for kvalitativ metode

Vitenskapens formål er søken etter kunnskap. Det å kunne beskrive, forklare og forstå er forskerens oppgave. I den sammenheng er det å møte mennesker og forstå deres handlinger ut ifra hvilken kontekst de er i. Metodene vi velger å bruke er avhengige av hva vi ønsker å undersøke. Sentralt i arbeidet er det å forstå, undersøke og forklare sammenhengene. Jeg har valgt en hermeneutisk tilnærming. Hermeneutikken vil fungere som et skilt i forhold til de valg jeg skal foreta i prosessen og for hvordan jeg skal innhente og tolke data. Det mest karakteristiske med hermeneutikken er at den kan forstås som en fortolkningskunst. I denne forskningsoppgaven vil det å kunne forstå de menneskelige intensjonene, også bidra til å kunne forstå handlingene. I min undersøkelse vil jeg møte medmennesker som tenker og snakker om noe de er en del av. Den samiske befolknings status i kommunen og samfunnet har endret seg over tid, det har også ført til at de ulike menneskene som vil være aktører i forskningen også gjennom erfaringer og kunnskaper, har endret sin forforståelse. Min egen forforståelse vil også ha betydning fordi analyse og tolkning skal gå parallelt med datainnsamlingen.

Som forsker må man på tidlig stadium ta en avgjørelse om hva som skal betraktes som relevante data i analysesammenheng. Som Tove Thagaard sier:

Historier omhandler kortere episoder som informanten har opplevd eller observert i miljøet sitt. Både innhold og form er med på å gi en forståelse av informanten og av den sosiale konteksten informanten er knyttet til de språklige uttrykkene som er felles i et miljø, er et velegnet utgangspunkt for å forstå den kunnskapen som de deler og som deltakerne tar for gitt((2003:127).

I forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet Samisk er det utarbeidet en kommunal kompetanseutviklingsplan for 2007 til 2009. Planen inneholder en strategidel som skisserer de strategier en vil legge til grunn for kompetanseutviklingen i skolen, og en tiltaksdel som skisserer de konkrete satsningsområdene i kommunen som følge av innlemmelsen i forvaltningsområdet for samisk språk. Samisk språk og kultur har i løpet av de siste årene endret status.

Hvordan en situasjon kan fortolkes og gjennom aktørens forforståelse illustreres med en erfaring en av informantene brukte.

"Lærerne skjønner at vi er i et tokulturelt samfunn. Så lenge det er allmenn enighet blant alle. Og at det nå er offisielt akseptert"

Det er problemstillingen og teorien som styrer valg av metode for det empiriske materialet. Mitt forskningsstudie vil ha en kvalitativ tilnærming, hvor data skal samles inn, i hovedsak ved intervju og observasjon. Undersøkelsen primære målsetting er å finne ut om de ledere som er tatt i utviklingsprosessen har vært nyttige grep sett i et vitaliseringsaspekt. Egen forforståelse er en viktig del av dette opplegget, fordi datainnsamling, analyse og tolkning til dels skjer parallelt med hverandre.

Forskerens store utfordring her vil være å inneha ulike roller. Som Gry Paulgaard skriver i sin artikkel "Feltarbeid i egen kultur - innenfra, utenfra eller begge deler" (Paulgaard:1997). I dagens metoddebatter er spørsmålet om det er mulig å innta en utenfraposisjon når en er "innenfraperson" aktualisert ved at stadig flere kulturstudier gjennomføres i egen kultur. Det som også har vært diskutert, er hvorvidt det å drive feltarbeid innenfor eller utenfor egen kulturkrets er så grunnleggende. Ut i fra mine tidligere erfaringer med feltarbeid i Tysfjord på et prosjekt "samiske barns oppvekstkår" var min erfaring at det var de forskerne som kom utenfra miljøet som fikk store problemer med å komme innenfor hva angikk forståelse. Forskerne ble sett på som fremmede og stod langt fra sine informanter både når det gjaldt kulturfortrolighet, kunnskaps- og erfaringsbakgrunn. Spesielt i en tokulturell kommune er jeg av den oppfatning at nærhet mellom forskeren og informantene er helt avgjørende for forståelsen. Selvfølgelig vil det være store utfordringer i det å gjøre feltarbeid og intervjuer i både egen kommune, eget lokalsamfunn og egen organisasjon.

"En hermeneutisk tilnærming legger vekt på at det ikke finnes en egentlig sannhet, men at fenomener kan leses på ulike måter". (Thagaard 1998:35)

Forskeren møter i sine intervjuer og sitt feltarbeid mennesker som tenker og tar avgjørelser som har betydning for dem selv og sine medmennesker. Det som vil være viktig, er å undersøke situasjoner aktørene står i og forstå meningen med

handlingene. I mitt arbeid med å samle inn informasjon har jeg hatt drøftinger både med meg selv og min veileder. Drøftingene har fokusert på hvilket nivå min undersøkelse skulle sette søkelyset på. Ved å intervjuere lærere som har arbeidet en tid i Tysfjordskolen håper jeg å kunne gi noen svar på den problemstillingen oppgaven reiser.

Entreprenørskap i Kunnskapsløftet omtales som et virkemiddel til å fornye opplæringen. Elevene skal få en bredere basiskompetanse, og det skal stilles tydelige krav til grunnleggende ferdigheter. Samisk læringsplakat sammen med de samiske læreplanene og den generelle delen skal utgjøre de dokumenter som er styrende for arbeidet i skolen. Læringsplakaten innehar 12 punkter som skal gi retning og grunnlag for skolens undervisning, kvalitetsutvikling og vurdering. Åtte av disse punktene fremmer entreprenørskap i utdanningen. I Læreplaner for fag finner vi entreprenørskap og entreprenørskapstankegang nedfelt i mange planer for grunnskolefag og gjennomgående fag.

En utbredt definisjon av entreprenørskap i opplæring og utdanning er: Entreprenørskap er en dynamisk og sosial prosess, der individer, alene eller i samarbeid, identifiserer muligheter, og gjør noe med dem ved å omforme ideer til praktisk og målrettet aktivitet, det være seg i sosial, kulturell eller økonomisk sammenheng. ¹

I regjeringens strategiplan for entreprenørskap i utdanningen (2004-2008) formes visjonen om at entreprenørskap i utdanningssystemet skal fornye opplæringen og skape kvalitet og mangfold for å fostre kreativitet og nyskaping. Definisjonen og regjeringens visjon har senere dannet siktemålet for entreprenørskap i norsk utdanning. Entreprenørskapstanken lå til grunn for de tiltak som etter hvert dannet basis for utviklingsarbeidet innenfor oppvekstetaten. Den tanken var også grunnleggende i utforming av språkplanen.

¹ <http://www.regjeringen.no/nb/dep/kd/dok/NOUer/2007/NOU-2007-6/4/8/2.html?id=471497>
(26.04.08)

2.2 Det lange feltarbeidet

I tillegg var jeg så heldig at jeg i 3 år arbeidet på et prosjekt ved Nordlandsforskning i Bodø med tittelen ” Oppvekstvilkår i samiske lokalsamfunn”. Målsettingen var å igangsette tiltak og prosesser som kunne styrke samiske barns identitet i noen utvalgte samiske lokalsamfunn i Nordland, Tysfjord var et av områdene.

Arbeidsmetodene bar preg av aksjonsforskning ved at utviklingsarbeidet og den faglige oppfølgingen ble koplet direkte til opplærings situasjonen, hvor læreren deltok i selve prosessen. Jeg ble hentet inn i prosjektet på et tidspunkt hvor prosjektet hadde møtt stor motstand i Tysfjord, og alt arbeid hadde stoppet opp. Dette medførte at jeg måtte bruke mye tid på samtaler med folk. Jeg oppnådde en forståelse for at det arbeidet som skulle gjøres, var et arbeid som skulle gjøres i nær dialog med det samiske samfunnet, og hvor det samiske samfunnet skulle få delta i utformingen av innholdet. Som Cato Wadel sier:

*Adgang er således ikke noe en først skaffer seg for så å samle inn data. Selve prosessen hvorved en skaffer seg adgang til de ulike arenaer kan i mange tilfeller gi data og også viktige antakelser om hva som kan være data.
(1991:43)*

Tidlig høsten 1985 fikk jeg telefon fra daværende Skoledirektør Karl Jan Solstad i Nordland med forespørsel om å komme til Bodø på et møte. De ønsket at jeg skulle gå inn i Van Leer prosjektet i Tysfjord. Dette var et prosjekt ved Nordlandsforskning i Bodø med tittelen ” oppvekstvilkår i samiske lokalsamfunn”, finansiert av den internasjonale legatstiftelsen Bernhard van Leer Foundation. Målsettingen var å sette i gang pedagogiske tiltak som kunne styrke samiske barns identitet. De tre hovedområdene var Hattfjelldal, Tysfjord og Evenes/Skånland. Som Karl Jan Solstad uttrykte det, var det etter ønske fra samiske representanter i styringsgruppa. Dette tolket jeg som en tillitserklæring. Selv om jeg var tilflyttet til kommunen følte jeg at i kraft av min bakgrunn, mitt slektskap i Tysfjord og mitt arbeid, var definert som en tysfjæring på godt og vondt. Det var nok det som var min styrke for å kunne gå inn i et prosjekt som hadde feilet så med sine

strategivalg i kommunen. Jeg ble da informert om prosjektet og den motstand det hadde fått i Tysfjord. Jeg startet opp i oktober 1985 på deltid og fikk ansvaret for å bygge opp tiltak og allianser i Tysfjord, på samme tid skulle det knyttes medarbeidere med i prosjektet.

Jeg var aktiv deltakende i felten, og gikk inn i nye roller som gav meg innsikt i det samiske samfunnet på andre måter enn jeg tidligere hadde hatt. Som Wadel (1991) fremhever så handler feltarbeid like mye om teori som metode. Det som han sier er at metode er ett av flere verktøy som brukes for å avdekke mønstre i sosiale fenomener, og til data om de prosessene som kan forklare de mønstrene som avdekkes. Wadel har en beskrivelse av hva han mener er de grunnleggende fire særtrekk ved feltarbeid.

Feltarbeid kjennetegnes ved å vektlegge et teoretisk perspektiv som er relasjonelt og prosessuelt. En feltarbeider søker etter relasjonelle og prosessuelle forklaringer på menneskelig atferd (Wadel:1991:11).

Det at foreldre var skeptisk til det arbeidet prosjektet skulle gjøre, var for meg ikke noe uventet. Mange av foreldrene hadde dårlige erfaringer fra sin egen skolehverdag, og var av den oppfatning at det å skjule sin samiske identitet og kultur var best om en skulle komme seg opp og fram i det norske samfunnet. Det viktige for meg i min rolle var å fortelle og underbygge forståelsen av at det å vite om sine røtter var viktig i forhold til å se framover.

Dette teoretiske perspektivet gjenspeiles i hvilke teorier en tar i bruk og forsøker å utvikle. De grunnleggende teorier feltarbeideren tar i bruk og forsøker å utvikle, er samhandlingsteorier (Wadel :1991:11).

Å samtale med foreldre, overbevise dem om at mine hensikter og prosjektets hensikt var å hjelpe deres barn til å få et stødigere fundament for fremtiden, var det grunnleggende. I denne fasen var det å være tillitskapende og møte foreldre og andre med respekt, var det mest fundamentale.

Det teoretiske perspektiv gjenspeiler seg også i de grunnleggende begreper og begrepsapparat feltarbeidere bruker og prøver å utvikle. De viktigste begrepene går direkte på samhandling mellom individ og grupper. Vi kan betegne slike begreper som rasjonelle begreper(Wadel: 1991:11).

Det å være tilstede der folk møttes anser jeg som det mest betydningsfulle i denne prosessen. Min deltakelse var helt avgjørende for at jeg ble akseptert, godtatt og at alle stolte på at det jeg sa og det jeg gjorde var i tråd med det foreldrene mente var det rette for sine barn i det arbeidet som vi igangsatte.

Den metoden (i snever forstand) som egner seg best til å framskaffe data om samhandling, til å utvikle relasjonelle begreper og samhandlingsteorier og til å framskaffe relasjonelle og prosessuelle forklaringer, er deltakende observasjon (Wadel:1991:11).

Det å delta i et aksjonsforskningsprosjekt innenfor egen kultur, eget lokalsamfunn og egen organisasjon, gav meg noen fortrinn. Jeg kjente menneskene, og opplevde en stor grad av tillit. Sosialpsykologen Edgar Schein (1986:5) går så langt som å si at:

faguttrykket kultur bør reserveres for grunnleggende antakelser og oppfatninger som opererer ubevisst, og som på en grunnleggende og "tatt for gitt" måte definerer folks syn på seg selv og sine omgivelser.(Wadel:1991:18)

Etter min oppfatning er denne definisjonen av kultur det som kan være det vanskeligste ved å gjøre feltarbeid i egen kultur. Det er lett at vi tar ting for gitt, det blir vanskelig å sette ord på ting vi tar som en selvfølgelighet. I og med at den jobben jeg gikk inn i er en del av Tysfjordsamfunnet, og ikke hele samfunnet hadde jeg mulighet til å fordype meg i en virkelighet som ikke var min egen. Som Tove Thagaard sier: "For en som observerer sin egen kultur, er det et hovedpoeng å oppnå et perspektiv hvor han eller hun kan se sin egen kultur med andres øyne"(2003:77).

Rekonstruksjon av tidligere erfaringer som jeg har fått gjennom arbeid og som medlem av lokalsamfunnet, er med på å gi meg min forforståelse som har dannet grunnlaget for min analyse. Min bakgrunn som beskrevet i forhold til prosjektarbeid i samiske områder, og det at jeg har vært en del av lokalsamfunnet både i arbeid og fritid i over 30 år, danner grunnlaget for min kunnskap i forhold til tokulturelle miljø.

2.3 Det korte feltarbeidet

Det at jeg ønsker å bruke kvalitative intervju, er at jeg ønsker å få en evaluering av det utviklingsarbeidet som er gjort i forbindelse med å oppfylle språklovens intensjoner, og som et ledelsesgrep i arbeidet med implementering av Kunnskapsløftet Samisk. Det kvalitative intervjuet kan gi forskeren rik innsikt i komplekse forhold som menneskers holdninger, verdier og adferd. Det finnes en rekke ulike intervjueteknikker innenfor den kvalitative tilnærmingen der både grad av struktur og hvilken type informasjon intervjueren er ute etter, varierer. Til min undersøkelse laget jeg en intervjuguide på bakgrunn av spesifikke tema jeg ønsket å ta opp. Intervjuformen kan derfor betraktes som halvstrukturert. Det første utkastet til guiden inneholdt også en rekke klart formulerte spørsmål. Jeg valgte imidlertid å lage en enklere intervjuguide til gjennomføringen av intervjuene for å unngå å låse samtalen i for stor grad. Spørsmålene jeg hadde formulert kom med i intervjuguiden i stikkordsform – mer som en huskeliste

Fog (2004) er opptatt av det kvalitative intervjuet som samtale. Det å gjennomføre et intervju krever ferdigheter som å skape mellommenneskelig kontakt, evne til å uttrykke empati, og å kunne ta spontane avgjørelser. Intervjuet er dermed ikke en teknikk som kan læres i forkant. Betingelsene for å få et godt empirisk materiale ligger tvert imot i kvaliteter som utfolder seg mellom menneskene i den konkrete situasjonen. De informantene jeg intervjuet reagerte svært ulikt på spørsmålene. Jeg opplevde et skille mellom en "refererende" stil der beskrivelser av faktiske forhold var mest fremtredende, og en mer "reflekterende" stil der personlige tanker og oppfatninger i sterkere grad kom frem. Dette førte til at samtalen fortonte seg forskjellig i de ulike intervjuene. Samtidig er det klart at informantene også ble påvirket av min adferd.

Jeg nevnte tidligere at det kvalitative intervjuet syntes som en egnet metode for min datainnsamling, fordi jeg var ute etter å få et inntrykk av informantenes egne oppfatninger knyttet til utviklingsarbeidet i kommunen. Ved å bruke intervju hadde jeg imidlertid større grad av kontroll over datainnsamlingen, siden samtalens innhold til en viss grad ble styrt. Jeg hadde dermed muligheten til å få et fyldigere empirisk materiale. Videre kunne jeg i intervjuene også fange opp faktorer som ikke er direkte observerbare. Eksempler på dette er holdninger og emosjonelle forhold som informantene snakket om i forbindelse med deres opplevelser av endringsprosessene i kommunen.

Guiden har en ganske klar skisse over emnene, samt forslag til spørsmål. Spørsmålene er tematisk relatert til intervjuemnet, til de teoretiske begrepene som ligger til grunn for undersøkelsen, og til påfølgende analyser. Med andre ord kalles denne formen for det kvalitative forskningsintervjuet (Fog 2004; Kvale 1997). Jeg har notert ned de hovedemner og underemner som jeg mener det har vært viktig å snakke med lærerne om. På den måten har jeg forsøkt å ha en metodisk bevissthet rundt spørreformen. Fordi arbeidet med guiden har skaffet meg innsikt over hvilke utviklingsområder som var viktig å klargjøre, har det vært enklere å følge opp de svar jeg har fått av informantene. Av tidligere erfaring vet jeg at informantens tillit til forskeren, er avgjørende for de opplysninger jeg vil få. Det å være lyttende og gi positive tilbakemeldinger er viktig i en intervjusituasjon. I følge Kvale (1997) er det kvalitative intervjuet rettet mot den intervjuendes livsverden. Det kan beskrives som saksrettet, spesifikt og fokusert. Her kan tilføyes at det også er holistisk. Kvale nevner at intervjuet skal gi et bilde av den intervjuedes livsverden og hans forhold til den, d.v.s., at intervjuet må dreie seg om den intervjuedes opplevelse av emner, som er viktige for han. (E Kruse 1996:115) Formålet med forskningsintervjuet var å fokusere på forståelsen fra de ulike informantenes framstilling av seg selv og sin verden. Intervjuene ble gjennomført som samtaler. Dette medførte at det også var plass til diskusjoner og egne erfaringer. Forskerrollen blir med denne tilnærmingen å være lyttende og tolkende til det de ulike informantene uttaler seg om. Det er imidlertid klart at etiske spørsmål og moralske valg, er noe forskeren må forholde seg til underveis i hele prosessen fra ide til produkt – om enn på ulike måter til forskjellige tider.

Alle intervjuene ble tatt opp med digital opptaker og transkribert i etterkant. Transkripsjonen innebærer at mange av de elementene som kjennetegner samtalen, forsvinner. Kvale (1997) peker blant annet på at de visuelle inntrykkene blir borte, og at den skriftlige bearbeidingen gir en dekontekstualisert versjon. Det foregår altså en form for datareduksjon. Dermed må transkriberingen betraktes som en del av analyseprosessen. Med tanke på analysens reliabilitet – eller pålitelighet – prøvde jeg å være så tro som mulig mot informantenes eget språk og måte å uttrykke seg på. I de sitatene som har blitt brukt i teksten, så jeg det imidlertid som nødvendig å overføre samtalen til en litterær stil for at meningen skulle komme bedre fram. Hovedsakelig innebærer dette at en del fyllord har blitt kuttet ut. Det var ingen av intervjupersonene som hadde betenkeligheter med dette. Når man bruker båndopptaker i en intervjusituasjon, kan det gi intervjuet et formelt preg. (Thagaard, 1998). Jeg fikk ikke noe som helst inntrykk av at bruk av opptaker, påvirket intervjusituasjonen. Om jeg bare skulle ha skrevet notater, har jeg ikke fått like mye ut av intervjuene som det jeg gjorde med opptaker. Kvale (1997) minner oss på at man har en tendens til å se på transkripsjonen som selve materialet. *"Enhver transkripsjon fra en kontekst til en annen medfører en rekke vurderinger og beslutninger"* (Kvale 1997:102). Jeg hadde dette i tankene da jeg skrev ned intervjuene.

Dalen (2004) peker på at teksten som grunnlag for analyse, kan oppfattes som mer frittstående enn samtalen. Ut fra dette perspektivet argumenterer hun for at tolkningen av dataene kan gå utover det som er direkte gitt i intervjusituasjonen og den muntlige dialogen. Fog (2004:111) er på linje med dette når hun sier at: *"utskriften av et intervju blir et studieobjekt som er løsrevet fra tid og sted – og som dermed har en mer varig karakter"*. Teksten kan tolkes og forstås på ulike måter, avhengig av de premisene som forskeren legger til grunn. Det kan derfor hende at informantene ikke kjenner igjen det bildet som tegnes opp. Dermed er det også knyttet etiske spørsmål til denne delen av forskningsprosessen.

Imidlertid vil jeg ta for meg noen validitetstrusler som kan oppstå ved bruk av det kvalitative intervjuet som metode. I intervjusituasjonen er forskeren selv instrumentet i datainnsamlingen. Maxwell (2005:108) bruker begrepet *"reactivity"* om den påvirkningen forskeren kan ha på situasjonen eller deltakerne i en

kvalitativ studie. Et problem i denne sammenhengen kan for eksempel være at informantene svarer slik de tror forskeren ønsker. Videre kan ledende spørsmål også påvirke det empiriske materialet. Kvale (1997) viser til at små endringer i spørsmålsstillingen kan ha stor innflytelse på svaret man får. En annen reliabilitetstrussel i forhold til det kvalitative intervjuet er knyttet til rapporteringen av dataene og bruk av sitater. Silverman (2000:177) bruker begrepet "anecdotalism" i denne sammenhengen. Dette spørsmålet er relatert til det Stake (1994) peker på som det subjektive elementet i forskningen. Det som i min forskerrolle har vært viktig, har vært å overføre samtalen til en litterær stil for å formidle meningen. På den måten har det vært mulig å undersøke det som var ment å undersøke. Undersøkelsen er gjort i Tysfjord som ble en del av forvaltningsområde for samisk 1.januar 2006. I tillegg til observasjoner, har andre kilder for innhenting av data vært sentrale.

Med en hermeneutisk tilnærming er data samlet inn gjennom observasjoner, intervjuer og feltsamtaler. Kjennskap til feltet, lokalsamfunnet og det at jeg startet i ny jobb, er bakgrunn for utarbeidelsen av problemstillingen. Mine observasjoner gjort som medlem av lokalsamfunnet, mine tidligere arbeidserfaringer, og ved besøk på skolene, innebærer også en rekonstruksjon av tidligere erfaringer. I tillegg til observasjon og samtaler har andre kilder for innhenting av data vært sentral. Hovedtyngden er seks intervjuer med et utvalg av lærere fra ulike steder i kommunen. Disse er supplert med samtaler underveis i prosessen. Det framkommer en del opplysninger som kan knyttes til skoler. Av den grunn har jeg valgt å ikke benevne skoler eller lærerens bakgrunn. Å rekruttere informanter innenfor oppvekstetaten hvor alle kjenner alle, innebar at jeg måtte foreta et utvalg som medførte at jeg fikk informanter med ulik bakgrunn, språkkompetanse og ledererfaring. Det er en betydelig forskjell å være lærer med norsk som førstespråk, være lærer med samisk som førstespråk, og å være skoleleder i Tysfjord.

Formålet med forskningsintervjuet er å fokusere på forståelsen gjennom fortellinger fra de ulike informantene av seg selv og sin skolehverdag. Forskerens rolle blir med denne tilnærmingen å være lyttende og tolkende i forhold til betydningen som ligger i uttalelsene. Hovedformålet var å beskrive og forstå hva

som har skjedd innenfor skole og oppvekst, og se på hvordan bruken av tospråklighetsmidler kan være et godt virkemiddel for å utviklingsarbeid etter at kommunen ble en del av forvaltningsområdet for samisk språk. Primært er denne oppgaven opptatt av hvordan bruken av tospråklighetsmidlene kan være et godt virkemiddel for å oppfylle språklovens intensjoner, hvordan ledelsen har tilrettelagt for dette arbeidet og hvilke utfordringer oppvekstetaten har videre.

De tolkninger som er gjort, er etter en helhetsforståelse av det bearbejdede intervju materialet. Kvale (1997) skjelner mellom fem tilnæringsmåter til intervjuanalyse. I denne oppgaven var det naturlig å velge fortetting som analysemetode. Meningsanalysering innebærer en forkortelse av informantenes uttalelser til kortere formuleringer. Empirien er analysert med denne tilnærmingen til materialet. Etter at intervjuene ble skrevet ut, ble det foretatt en koding som medførte et godt kjennskap til teksten, og som endte opp med følgende tema:

- Kommunen som en del av samisk språkforvaltningsområde
- Utviklingsområder / pliktrom og frirom
- Samisk identitet
- Ledelse
- Utfordringer videre

Med denne oppdelingen er det enklere å se tema i sammenheng. Det gjør det igjen enklere å analysere og drøfte.

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) har utarbejdet retningslinjer som skal bidra til refleksjon blant forskere og i forskersamfunnet mer generelt. Disse ble sist revidert i 2006. Retningslinjene kan betraktes som et hjelpemiddel for forskere i behandlingen av etiske spørsmål.² Noen av normene kan imidlertid finnes igjen i lovgivningen – blant annet i Personopplysningsloven. I og med at informantene er anonymisert og datamaterialet er oppbevart forsvarlig, vil retningslinjene for god etikk være oppfylt.

² <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/06-2006>

3. Teori

3.1 Norsk – samiske samfunn generelt

Viser til "det tredje alternativ" hvor Høgmo beskriver kulturell assimilasjon i samisk –norske strøk. Asle Høgmo viser til en større fjord i Nord - Troms hvor folketellingen i 1891 viste at 1000 personer, d.v.s 60% av befolkningen, svarte at de var samer. Tre generasjoner senere, i 1970, var det bare 50 personer om svarte bekreftende på at de var samer. Dette er en endring som har funnet sted i mange samisk – norske samfunn. Høgmo forklarer statistikken med at det over det gjeldende tidsrom, sannsynligvis har funnet sted en sterk assimilering. Når vi snakker om assimileringbegrepet, blir dette ofte beskrevet i sammenheng med fornorskningbegrepet. Assimilasjonbegrepet beskriver en prosess hvor samene prøver å oppnå en norsk identitet. Det vil her være viktig å være klar over hva som er et resultat av moderniseringsprosessen i samfunnet, og hva som er selvtilskrivning. Vi vet at statens politikk ovenfor minoritetene i dette tidsrommet var tiltak som bar preg av fornorskningpolitikk. Dette gjaldt på flere områder. Skolepolitikken var det tiltaket som skulle være det viktigste redskapet i fornorskningen. I 1885 ble "Finnefondet" opprettet. Midlene fra "Finnefondet" skulle brukes til tiltak som lærerutdanning og lønnstillegg for lærere som kunne dokumentere fremgang i norskundervisningen. Dette medførte at det ble satt store begrensninger for de samiske barns etniske identitet. Gjennom denne politikken ble det gitt signaler om at samisk språk ikke hadde noen egenverd.

Om identitet sier Hylland - Eriksen (1997) at det er det sosiale selvet som oppstår i relasjon mellom mennesker. De bærende søyler i identiteten er hvordan jeg oppfatter meg selv, og hvilken respons omgivelsene gir på mine handlinger. Dette former mine ulike delidentiteter. På den måten blir ikke identiteten det enkelte individ, men det som ligger mellom individene, i samhandlingen. Identitet blir derfor en kontrast, en kontrast mellom meg og de andre. Min identitet er mangfoldig. Hylland - Eriksen sier om etnisk identitet at det er en gruppe mennesker som har felles opphavsmyster. Dette kan være felles geografisk opprinnelse, felles historie og felles kultur. I 1969 utkom *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av antropologen Fredrik Barth, som regnes som et betydningsfullt enkeltskrift. Boken var en samling artikler fra forskjellige deler av

verden, som alle bekreftet det teoretiske argumentet som Barth fremlegger i introduksjonen til boken. Argumentet er at identitet er noe som skapes der grupper møtes og i grenselandet mellom dem. En gruppe har ingen etnisk identitet hvis den ikke står i kontakt med andre grupper som den kan kontrastere seg mot. Det er altså "omrisset" av gruppen, ikke dens "innhold" som er viktig. Identitet springer ikke ut av at en gruppe har felles historie, felles språk, kultur, osv, men ut av den samhandling gruppen har med andre grupper.

Høgmo (1989) har utviklet dette videre. Ved å ta utgangspunkt i en familie viste han hvordan språkbruken hadde endret seg gjennom tre generasjoner. Besteforeldregenerasjonen, født ca. 1885, hadde samisk som sitt dagligspråk. Overfor foreldregenerasjonen, født perioden fra 1905 til 1925, brukte de samisk overfor de eldste, men norsk overfor de yngste barna. Foreldregenerasjonen hadde norsk som kommunikasjonsspråk, og brukte også norsk overfor sine barn, født i perioden under og like etter 2. verdenskrig. Høgmo viste på denne måten hvordan en assimilering – et identitetsskifte – kunne skje gjennom tre generasjoner. Samtidig stilte han spørsmål ved om generasjonen født rundt 2. verdenskrig, hadde gjennomgått et fullstendig identitetsskifte. Oppfattet denne generasjonen seg som norsk? Som et svar lanserte han teorien om det tredje alternativ. Han mente at denne generasjonen kom i en verken - eller posisjon. De ble verken samer eller norske. På den måten opplevde de en dobbeltstigmatisering. Høgmo mente de ikke kunne innta en både- og posisjon. Rammene rundt deres livssituasjon tvang dem til å velge.

Det å leve et sosialt liv i en flerkulturell kontekst gjør at læring av identitetsforvaltning blir et sentralt tema. For barna er dette en vanskelig og rimelig komplisert sak. Barn som vokser opp i en tokulturell sfære, må først lære at deres verdener er organisert i to adskilte kulturer eller rollesystemer. Barna må også lære hvordan de skal organisere ett selv i en kulturell verden som sier dem at de har to (Høgmo:1989:74).

3.2 Tysfjord – spesielt

Tysfjordsamfunnet har vært igjennom en sterk fornorskningsprosess, som synliggjøres ved at det samiske språk i dag er svekket. Men takket være den sterke læstadianske tilknytning den samiske befolkningen har, og har hatt, har det samiske samfunnet i Tysfjord i motsetning til andre samiske kystsamfunn, overlevd fornorskningspresset bedre. I Tysfjord er et stort læstadiansk miljø forankret i samisk kultur og historie.

Fra norsk side var det å være same, identisk med å være læstadianer. Dette viste seg også i de samiske identitetsuttrykkene. Den læstadianske forsamlingen har stått sterkt i Tysfjord i alle år, og har fungert som en sosial, kulturell og religiøs rettesnor for mange samer. En del av årsaken til at læstadianismen grep så godt om seg i samiske miljøer, sier Jens-Ivar Nergård, var at det på en måte var svenske reindriftssamer som hadde sommerbeiteplass på norsk side som først misjonerte overfor samene i sjøsamedområdene. Dette var med på å skape tilhørighet og samhold samene imellom. Læstadianismen ga også rom for å beholde elementer fra samisk førkristen religion sammen med denne nye religionen. Et eksempel på dette er "lesere" eller samisk "guovlar", som kunne hjelpe ved sykdom og lignende (Nergård: 1994). Enda i dag er det mange som kontakter "guovlar" i tillegg til vanlig lege ved sykdom. Kirken og prestene drev en kraftig fornorskningspolitikk som ga lite rom for å beholde kulturelle og religiøse samiske identitetsuttrykk, så for mange ble dette alibiet som hjalp samene i kystsamfunnene å beholde sin samiske identitet.

På 1950-tallet var det vanlig at mange ikke behersket norsk når de begynte på skolen. Det er ikke til å unngå at mange har bitre minner fra møter med det norske skoleverk og internatlivet. Et møte med en verden som var veldig forskjellig fra den de var vant med hjemmefra. Dessuten møtte de i skolestua en nesten uoverstigelig barriere med et helt annet språk. Det skal heller ikke legges skjul på at utviklinga også bidro til å skape konflikter mellom det norske og det samiske samfunnet. Disse konfliktene kom særlig til syne fra slutten av 1950- årene og utover. Internt i det samiske samfunnet kom det også til konflikter, og de besto som oftest i hvilken vei som skulle velges: *den samiske eller den norske*. Dette førte

også til en stigmatisering for mange. Mange av disse valgte å snakke norsk til sine barn.

Vi har i dag mange passive språkbrukere i kommunen. De forstår noe, men prater ikke selv. Det siste året kan man faktisk merke en endring, det er i dag mulig å høre samisk på butikken. Det er et ønske at språket ikke ender som det Lars Magne Andreassen (Bårjås 2007) karakteriserer som et "symbolspråk". Han stiller spørsmål om vi bruker de begrensede midlene slik at de bidrar nok til å styrke språket som helhet, og særlig det muntlige språket. Andreassen uttrykker videre i sin artikkel at det er viktig at vi får en bredere forståelse av kompetansen språkbærerne besitter, og en bevisst satsning på det muntlige språket. Dette vil være avgjørende for at det lulesamiske språket ikke skal dø ut som dagligspråk. I artikkelen peker Andreassen videre på at lulesamene selv må synes språket har en verdi og snakke det hjemme, samtidig som foreldrene må velge det som førstespråk for sine barn.

På Drag ligger det nasjonale lulesamiske senteret Árran. Árranbygningen er en av de største endringer de siste tjue årene som er så synlig at det ikke levner noen tvil om at dette er et samisk hus. Dette skal i hovedsak inneholde aktiviteter som har som formål å fremme samisk språk og kultur. Árran er en stiftelse hvor eierne er staten, fylkeskommunen og kommunen. Inne i senteret har vi i dag et lulesamisk museum, et pitesamisk museum er under oppbygging, samisk barnehage, og et forskningssenter. Høgskolen i Bodø, NRK sameradioen, Oddasatt og Sametinget leier lokaler. Sametinget er lokalisert med flere ansatte. Språksenteret på Árran tilbyr flere studietilbud på grunnskole- og universitetsnivå, og driver fjernundervisning i samisk. Árran som institusjon har bidratt til at samisk språk er blitt en ressurs. Språket har fått en større status. Det å beherske språket kan føre til at nye utdanningsveier og nye karrieremuligheter innenfor ulike yrker, står åpen. Det stilles etter hvert krav om samisk språkkompetanse både for arbeid innen institusjonen, innen Sametingets administrasjon, og etter hvert også innenfor ulike deler av den kommunale forvaltningen.

I Tysfjord, som i de fleste kystsamiske områdene har vi ulike etniske posisjoneringer. Det vises her til evaluering av samepolitiske tiltak i Kåfjord, hvor Høgmo og Pedersen viser til lignende beskrivelser (2004:113) I Tysfjord er dette merkbart på alle tettstedene, men det er mest synlig på Drag. Dette har sammenheng med at vi har størst fokusering på det samiske her, med samisk barnehage, førstespråksopplæring på skolen, tospråklig SFO, og samiske institusjoner. Dette gir seg utslag i politiske ytringer, avisdebatter, avisinnlegg og ellers i samtaler med folk. I Tysfjord finner vi følgende ulike etniske uttrykk:

- De som fornorskningsprosessen har gjort norsk
- De med opprinnelig norsk bakgrunn som støtter vitaliseringen
- De med norsk bakgrunn som er motstandere av vitaliseringen
- De som oppfatter seg som samisk, og som i større eller mindre grad gjennom familie, religion eller språk har tilknytning til samisk kultur
- De yngre, moderne samene, gjerne med god utdanning som arbeider for en vitalisering

Det vi opplever i skole og barnehage er at flere unge samer ønsker samiskopplæring for sine barn. Som nevnt tidligere, har det opp igjennom årene vært ulike konflikter vedrørende hvordan samiskopplæringen skulle være. På slutten av 1990 tallet kom debatten om hvordan skolen på Drag bedre kunne ivareta de samiske barns interesser og forutsetninger. De som ytret seg var delt i to fløyer når det gjelder synet på hvordan opplæringen skulle organiseres. (Bergland:2001). Siden den tid har det kommet ny ledelse på skolen og det har vært arbeidet godt i forhold til å bygge opp et førstespråkstilbud som gjør at skolen følger en modell, hvor det undervises på samisk i alle fag. Alle elevene i kommunen undervises etter Kunnskapsløftet Samisk, noe som igjen er i tråd med at vi er en tokulturell skole. Mange med norsk bakgrunn støtter opp om arbeidet som gjøres. Vi ser noen få som uttrykker misnøye, og har en redsel for at det samiske skal bli for dominerende i Tysfjord. Når vi ser på antall barn som får opplæring i Tysfjord er det over 20% av det totale antall i skolepliktig alder. Opplysningene er hentet fra GSI og viser at i 2007 har vi i Tysfjord totalt 24 elever med lulesamisk som førstespråk, 12 elever med lulesamisk som andrespråk og 13 elever har lulesamisk

3. Det betyr at halvparten av elevene på Drag og Musken skole har opplæring i samisk på et eller annet nivå.

Utviklingen er den samme i den samiske barnehagen. Árran Mánnegárrde. Den private samiske barnehagen ble i løpet av 2007 utvidet, og har i dag 21 barn fordelt på 23 plasser. Flere av informantene har fortalt at en av hovedgrunnene til at unge folk flytter tilbake etter endt utdanning, er tilbud om samiskspråklig barnehage, og det at kommunen ved Drag skole har bygd opp et solid faglig lulesamisk førstespråkstilbud. Mange av dagens unge foreldre ønsker at barna skal lære samisk som de selv ikke fikk opplæring i.

3.3 Samisk lederskap

I samiske samfunn er entreprenørvirksomhet sannsynligvis den mest vanlige lederstilen. Tysfjordsamfunnet er preget av at vi gjennom mange år har hatt markante skikkelser, både menn og kvinner som har kjempet for samiske saker. De har stått fram med sine entrepriser på ulike offentlige arenaer. En av de første politiske entrepriser var en organisert samisk mobilisering foran kommunevalget i Tysfjord i 1955, hvor det lyktes å få 6 samiske representanter i kommunestyret. Hensikten var å være representert der beslutningene skulle tas, og målsettingen var å motvirke utflyttingen fra fjordene. Mikal Urheim var en av aktørene, og har fra da og helt fram til i dag vært en av de mest fremtredende entreprenører i det samiske samfunnet. Vi fikk et økende engasjement i området på 1980 – tallet. Nord-Salten sameforening ble stiftet i 1979. Initiativtakere var samisk ungdom som ville arbeide for samiske saker i det lulesamiske området. Sameforeningen satte fart i den offentlige samepolitiske debatten i området. Samiske saker ble satt på dagsorden. Mange samiske entrepriser ble fremmet. Sameforeningen fremmet forslag om etablering av samisk kultursenter, samiske foreldre fremmet krav om samiskopplæring i skolen, og samisk barnehage ble etablert.

Selv om det er relativt få språkbrukere i kommunen, har det samiske samfunnet de siste tiårene i større grad enn det norske, hatt sine politiske kontakter direkte til det statlige nivå (Evjen:2001). Gjennom politisk deltakelse i samiske organisasjoner og medlemmer i statlige og fylkeskommunale utvalg, har den lulesamiske røsten og påvirkningen vært stor. Barth bruker begrepet "entreprenører":

Fredrik Barth (2004:175) "Entreprenørenes rolle i etnopolitikk: hvordan mobilisering av etniske grupper i kollektiv handling blir styrt av ledere som har en politisk entrepriser å fremme, og ikke er et direkte uttrykk for gruppens kulturelle ideologi eller den folkelige viljen.

Institusjonalisering av samisk virksomhet i Tysfjord har synliggjort samiske behov og det samiske mangfoldet i det lulesamiske området. Árran lulesamiske senter stod ferdig i 1994, og har vært markant i moderniseringsprosesser i det samiske samfunn i Tysfjord. Árran som institusjon har vært drevet av entreprenører som har gått foran og tatt affære på vegne av andre. Disse prosessene har ikke vært konfliktløse, og har på flere områder ført til et patron – klient forhold til deler av befolkningen (Barth:2004). Det har vært både i forhold til den delen av befolkningen som er blitt fornorsket, deler av den norske befolkningen, og også i forhold til deler av den læstadianske befolkningen. Vi har opp i gjennom årene også hatt politiske entrepriser bygd på læstadianske verdier. Innenfor mange områder har det vært vanskelig å forene rollen som politiker og statusen som læstadianer. I Tysfjord har politiske entrepriser bygd på læstadianske verdier, vært fremmet av personer som først og fremst har snakket på vegne av forsamlingen, og hvor det som tjener en selv personlig har kommet i annen rekke. Som nevnt ovenfor så har det lulesamiske språkområdet markert seg med aktører som har stått opp, vært politisk aktive, og fått innflytelse på avgjørelser tatt på makronivået (Barth:2004). Dette har igjen fått følger for prosesser på mikronivået. I forbindelse med moderniseringen i Sápmi ser vi at mange endringsprosesser er blitt igangsatt som følge av ulike entrepriser. I forhold til likeverdighet mellom det samiske og det norske, har det vært viktige ledergrep. I Tysfjord ser vi endringer i etnisk identitet hos flere. Dette har gitt seg utslag i språkvalg i barnehage og skole.

3.4 Ledelsesteori / Organisasjon

Tysfjord kommune hadde fram til høsten 2007 en "modifisert hovedutvalgsmoell". I den nye politiske modellen ble komiteene borte og formannskap og driftsutvalg er de to organene som ivaretar tidligere hovedutvalg. I den administrative modellen er etatslederne beholdt, hvor oppvekst og utdanning er en etat. Det er foretatt en utstrakt delegering til mellomlederne, og

etatslederne skal inngå i kommunens toppledergruppe. Bemanningen på de enkelte etatene på kommunenivå er redusert. Funksjoner fra etatene er flyttet over i egne stab- og servicefunksjoner. Brita Kleivan (2002) skiller mellom tre styringsmodeller med ulike politikerroller og administrativ organisering. Den første er hovedutvalgsmodellen som er den modellen som har vært i bruk siden slutten av 1970 tallet og fram til i dag. Denne modellen ble utviklet av Kommunens sentralforbund og hadde som mål at politikerne skulle få økt styring. Denne modell hadde Tysfjord fram til 1995. Hovedutvalgsmodellen var en modell som ga de folkevalgte anledning til innflytelse i alle beslutningsledd, men svakheten var at den ga et svakt grunnlag for overordnet politisk ledelse. (Kleivan 2002) Fra 1995 og fram til 2007 hadde kommunen en "modifisert hovedutvalgsmodell". Denne modellen ble innført for at politikerne skulle se flere politikkområder i sammenheng, og ikke bli for sektororientert. I følge Brita Kleivan (2002) viste det seg at politikerne ble sektorforsvarere og at dette la et økonomisk press på kommunene, og det fikk konsekvenser for den helhetlige politiske styringen. I mange sammenhenger ble det inngått allianser mellom sektorpolitikere og etatene. Kommunen var i 2006 inne i et omstillingsprosjekt hvor to mål var nedfelt " Klarere ansvarsforhold og færre ledere" og "bedre økonomi og økt effektivitet i tjenestene "3. Bortsett fra ønsket om å bli mer helhetsorienterte, er prinsippene for styring og organisering de samme som i den tradisjonelle hovedutvalgsmodellen. I denne omstillingsprosessen var Kommunens sentralforbund en viktig aktør. Omorganiseringen bar sterkt inspirert av New Public Management tenking(NPM). Dette er ingen enhetlig modell, men mer eller mindre en samling av ideer for hvordan man skal styre forvaltningen (Christensen og Lægneid 2001). Kommunen har i dag en modell som både har "modifiserte hovedutvalgstenkingen" kombinert med "tonivåtenkingen".

Organisasjonslæring kan defineres som de kollektive læringsprosesser som finner sted når organisasjonsmedlemmene bearbeider og utvikler sine felles teorier for hva som er riktige og hva som er effektive handlinger. (uttalt teori og bruksteori) (Argyris og Schön) 4

³ Møte i kommunal styringsgruppe 07.02.06

⁴http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt (12.04.08)

Rektorkollegiet som ledelsesgruppe arbeidet med å utvikle hverandre og utvikle effektive handlinger i forhold til iverksetting av pedagogiske tiltak på skolenivå. Lederskap består i utøvelse av *legitim autoritet*. Ulike historiske kontekster gir ulike betingelser og begrunnelse for ledelse (Møller : 2004). Ledergruppen av rektorene var en gruppe uten legitim autoritet i forhold til å ta beslutninger av økonomiske valg, men hadde legitim autoritet i forhold til pedagogiske valg.

I stortingsmelding nr.30 (2003 -2004) "*Kultur for læring*" understrekes betydningen av at skolene utvikler seg som lærende organisasjoner. Karseth (2004:130) har noen kjennetegn som må være tilstede ved organisasjonskulturer som gir gode læringsmuligheter. Kulturen må være preget av følgende fire R'er. Raus, robust, redelig og reflekterende.

"De fire R'er"

Raus kultur: *I en raus kultur verdsettes mangfold og nye måter å gjøre tingene på. Det er rom for eksperimentering.*

Robust kultur: *En robust kultur er i stand til å håndtere motstand, usikkerhet og takle kritikk. Istedenfor å fordele skyld, settes søkelyset på hvordan man kan lære av feil.*

Redelig kultur: *Etiske og demokratiske spilleregler må følges. Dette forutsetter både en anstendighet og en redelighet i personalbehandlingen og i oppgavefordelingen.*

Reflekterende kultur: *Refleksjon over egen praksis i samarbeid med andre av avgjørende betydning. En selvreflekterende kultur gir nødvendig bevegelse og næring til å holde fast og til å fornye. Det innebærer rom for kritikk og for skepsis, og det forutsetter et kollektivt rom for kunnskaps og erfaringsdeling, faglige diskusjoner og argumentasjon hvor alle er deltakere.⁵*

Vi hadde i gjennom lederopplæring i Ofoten utarbeidet milepæler for alle skolene i forhold til St.meld nr.30 (2005-2008)" *I Kompetanse for utvikling; Strategi for kompetanseutvikling i grunnopplæringen*" uttrykkes følgende:

⁵ http://www.skolenettet.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=36582&epslanguage=NO
(25.04.08)

Bedre tilpasset opplæring og utvikling av skoler som lærende organisasjoner stiller særlige krav om et tydelig og kraftfullt lederskap som har evne til å initiere og lede felles utviklingsarbeid. For at reformen skal lykkes, er det nødvendig med profesjonell samhandling mellom skoleeiere og skoleledere, samt en utviklingsorientert og kompetent ledelse ved den enkelte skole. Godt lederskap skaper vilkår for at lærernes kompetanse blir tatt i bruk, slik at målene i læreplanene kan realiseres og kvaliteten i læringsarbeidet sikres. Kompetanseutvikling for skolelederne er derfor avgjørende for gjennomføringen av reformen.

3.5 Lederperspektivet

Mitt rolleskifte, fra å være en av rektorene i et praksisfellesskap til å bli etatsleder, hva ville min nye rolle innbefatte? I oppstartsfasen i min nye jobb var det å lede utviklingsarbeidet som var den viktigste utadrettede oppgaven. Det stilles hele tiden nye krav til oss som krever tilpasning og utvikling. Implementering av Kunnskapsløftet Samisk og oppfyllelse av språklovens bestemmelser, stiller store krav til ledergruppa i oppvekstetaten. Et av målene var arbeidet med vitalisering av det samiske språket.

I litteraturen fant jeg mange ulike definisjoner på ledelse. Hvordan kan ledelse defineres? Vi har et samfunn i dag som endrer seg fort. Rektorene er dyktige medarbeidere med stor erfaring og mye kunnskaper.

*Evnen til å transformere kunnskap til handling forutsetter **vilje** fra mellomledere og evne hos den overordnede ledelsen til å gi tilstrekkelig slipp på overordnet kontroll og styring.” (Wiggo Hustad).⁶*

Fordelen som jeg hadde i denne fasen, var at jeg gjennom flere år hadde arbeidet i et rektornettverk som var velfungerende, og som også hadde oppfordret meg til å gå inn i min nye lederrolle. Vi hadde gjennom flere år arbeidet så tett at det å utnytte hverandres sterke sider, var en naturlig del av samarbeidet. Jorunn Møller deler perspektiv på ledelse inn i et relasjonelt perspektiv og et distribuert perspektiv.

⁶ http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt

Et relasjonelt perspektiv: "Vektlegger hvordan ulike aktører opptrer i forhold til hverandre, og hvordan aktører påvirker og påvirkes av strukturer når man skal forklare hvorfor bestemte resultater oppnås i en organisasjon."

Et distribuert perspektiv: Ledelse som aktivitet. Perspektivet flyttes fra det formelle ledere gjør og tenker, til å se på hvordan aktører utøver ledelse i samhandling med hverandre og ved hjelp av de ressurser som er til rådighet i bestemte historiske, sosiale og kulturelle kontekster.⁷

Det som for meg var viktig i dette skifte av jobb, var at vi skulle fortsette det arbeidet som var påbegynt, og sette oss nye utviklingsmål, og arbeide sammen for å nå dem. Det å kunne oppnå resultater gjennom og ved hjelp av andre mennesker er den definisjon av ledelse som passer meg best. Av den grunn passet følgende ord godt inn i min tanke om min videre rolle. *"Utvikling i skolen skjer gjennom en god kombinasjon av indre driv og ytre press"*. (Fullan 1991, Moos 2003)⁸. I min rolle oppfatter jeg det slik at vi som ledere både påvirker og blir påvirket. Ledelse er med andre ord et samspill mellom mennesker. Det at vi fikk tilført ekstra ressurser i forhold til tospråklighetsmidlene gav oss muligheter til å iverksette prosesser og tiltak som vi tidligere ikke har hatt muligheter til. Det som ville være avgjørende for resultatet var hvordan jeg som leder av oppvekstetaten løste oppgaven med å motivere, engasjere, rydde unna hindringer, og få rektorene til å utvikle sine sterke sider. Det å gjøre hverandre god har vært grunnleggende i vår lederfilosofi. Rektorene skulle utøve sin lederrolle ovenfor de ansatte i sin virksomhet. At samspillet i ledergruppen virket, var viktige forutsetninger for å skape motivasjon og et større engasjement fra alle i organisasjonen. Disse tiltakene som skulle iverksettes, var avhengig av entreprenører på de ulike organisatoriske nivå. Utviklingsområdene i oppvekstetaten er en entrepris i den forstand at det består i å utvikle og sette i verk tiltak, og å organisere dem gjennom personer på ulike nivå i organisasjonen.

I forbindelse med at vi skulle implementere Kunnskapsløftet Samisk for alle elevene, og oppfylle samelovens språkregler, har vi en del styringsdokumenter som gir føringer for en Top-down tenking i forhold til det som i figuren under blir definert som plikthandlinger. Det er det arbeidet i virksomheten som alle skoler er

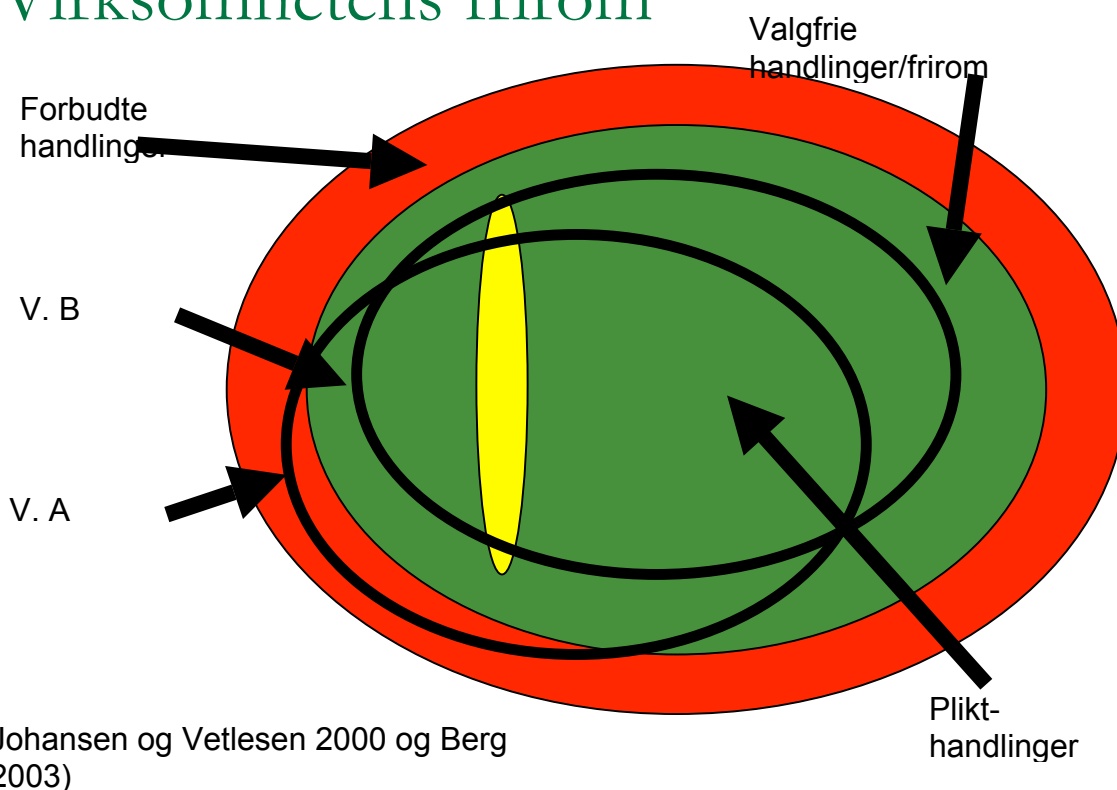
⁷ http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt (12.04.08) (Foredrag om skolen i digital utvikling)

⁸Foredrag på regionkonferanse i Tromsø, 16.-17.april 2007. Skrøvset/Lund/Stjernstrøm

forpliktet til å gjøre gjennom lover, forskrifter og andre styringsdokumenter. I denne prosessen var det også viktig i min lederrolle å gjøre oppmerksom på hvilke forventninger jeg som oppvekstsjef hadde til det arbeidet som skulle utføres på den enkelte skole.

Som nevnt tidligere så fikk kommunen tospråklighetsmidler fra Sametinget, og i den forbindelse ble det lagt inn tiltak i kommunens handlingsplan. Disse tiltakene kom som et resultat av en kombinasjon av top-down og en bottom-up tenking. Målet her var å igangsette utviklingstiltak som kunne fylle mest mulig av det valgfrie handlingsrommet, i tillegg til å oppfylle plikthandlinger i forbindelse med at vi var underlagt samelovens språkregler.

Virksomhetens frirom

Foredrag 02.04.08 Einar Størkersen

McGregor hevdet i boka " *Mennesket og bedriften*", som kom i 1960 at lederens menneskesyn var avgjørende for godt lederskap, med andre ord var det bare samarbeidsvillige ledere som kan overleve som ledere (Busch, Johnsen og Vanebo:1986). Michiganundersøkelsen som startet i 1947, var banebrytende når det gjaldt problematikken rundt ledelse. Konklusjonen deres var at de lederne som var opptatt av sine medarbeidere, var de beste lederne. Det å oppnå resultater ved hjelp av og igjennom andre mennesker (Blake og Mouton), er en annen innfallsvinkel.⁹ De illustrerte sitt syn med et ledergitter hvor de anskueliggjør at det er mulig både å være opptatt av resultater, samtidig som man er opptatt av de menneskene man leder.

3.6 Styringsdokumenter

ILO – konvensjonen nr.169 om urbefolkninger og stammefolk i sjølvstendige stater ble ratifisert av Norge i juni 1990. Denne internasjonale traktaten har hatt stor betydning for utformingen av samisk skolepolitikk. Den ble offentliggjort like etter at Sameloven ble vedtatt, og vi fikk grunnlovens § 110a. Disse danner sammen grunnlaget for en norsk skolelov der samiske elever inkluderes. Kunnskapsløftet Samisk, Prinsippdelen, Samisk læringsplakat, Den Generelle delen i det Samiske læreplanverket og Opplæringsloven er dokumenter som skal definere det arbeidet som skal gjøres i skolen, både hva, hvordan og hvorfor.

I forskriftene til Opplæringsloven står følgende:

Elevar i samisk distrikt, jf. opplæringslova § 6-1, skal ha opplæring i samsvar med Læreplanverket for Kunnskapsløftet - Samisk. Det same gjeld elevar utanfor samisk distrikt når dei får opplæring på samisk, jf. opplæringslova § 6-2 andre ledd

§ 6-1. Definisjonar

I lova her tyder samisk distrikt: 1) det samiske forvaltningsområdet etter § 3-1 i samelova,

§ 6-2. Samisk opplæring i grunnskolen

I samiske distrikt har alle i grunnskolealder rett til opplæring i og på samisk.

§ 6-4. Innhaldet i opplæringa

⁹ Busch,Johnsen og Vanebo:1986

Forskrifter om læreplanar etter § 2-3 og § 3-4 skal gi pålegg om opplæring om den samiske folkegruppa og om språket, kulturen og samfunnslivet til denne folkegruppa i tilknytning til dei ulike fagområda. Innanfor rammer fastsette av departementet gir Sametinget forskrifter om innhaldet i slik opplæring.

Grunnlovens §110a:

"Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og udvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv".¹⁰

Sameloven:

I samelovens § 1-1 Formål heter det:

"Lovens formål er å legge forholdene til rette for at den samiske folkegruppe i Norge kan sikre og utvikle sitt språk, sin kultur og sitt samfunnsliv".

Og videre i §1-5 Samisk språk:

"Samisk og norsk er likeverdige språk. De skal være likestilte språk etter bestemmelsene i kapittel 3."

Kapittel 3 i sameloven er samelovens språkregler. Formålet med disse er å bevare og utvikle det samiske språket ved særlig å styrke bruken av språket i offentlige sammenheng.

Formålsparagrafen slår også fast at samiske og kvenske stedsnavn skal tas vare på:

"Lova skal sikre omsynet til samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar og konvensjonar"¹¹.

¹⁰ Tilføyd ved Grlbest.27.mai 1988

⁹ <http://www.nordlandsforskning.no/>

Tysfjord kommune vedtok en språkplan som ble gjort gjeldene for alle virksomhetene i kommunen i desember 2007. Det var en prosess som varte nesten et år. Fra kommunens språkplan:

Tysfjord kommune skal legge forholdene til rette for å bevare samisk språk i kommunen og i språkområdet, slik at verdien av språket bevares og at det kulturelle og språklige mangfold i kommunen og regionen vedvarer

Tysfjord kommune skal legge forholdene til rette for å styrke samisk språk i kommunen, slik at språket styrkes i både muntlig og skriftlig form. Det skal legges vekt på en bevisst satsing på det muntlige kommunikasjonspråket gjennom å motivere til, og å heve status i bruk av det samiske talespråket

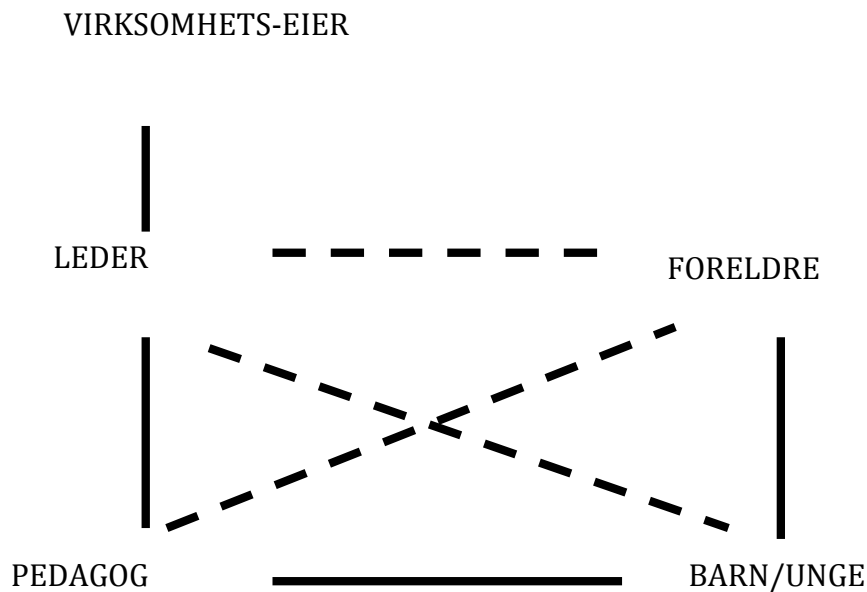
4. Drøfting og analyse av utviklingsområder

Vi vet at det å endre organisasjoner, er et langsiktig arbeid. Men det viktigste for oss i kommunen, var å skaffe rom på de ulike skolene for refleksjon over eget arbeid, og egen praksis.

Vi skulle implementere Kunnskapsløftet Samisk, også for elever som var etnisk norske. Hvordan skulle vi få dette til på en måte som gjorde at vi tilfredstilte målene i Kunnskapsløftet Samisk, samtidig som vi skulle ivareta den norske kulturen med blant annet industrisamfunnet Kjøpsvik og de kulturelle verdiene som var viktige for barns oppvekstkår der? Dette betydde at dialog og kreative kunnskapsprosesser med base i våre erfaringer og kunnskap om kommunen, var viktige i arbeidet framover. I tillegg var vi underlagt samelovens språkregler. Det vi så som viktig i denne sammenhengen var at tiltak og utviklingsarbeid som skulle finansieres av tospråklighetsmidlene, skulle ha vitalisering av språket som utgangspunkt.

Visjonen for arbeidet var ” *To kulturer – en felles god framtid*”. Denne visjonen skal være grunnlaget for alt arbeid i vår kommune. Det å skulle legge til rette for en implementering av Kunnskapsløftet Samisk, samt arbeide for en vitalisering av det samiske språket, var det som var det primære i min nye jobb. Da var det allerede etablerte rektornettverket særdeles viktig redskap i det videre arbeidet. Rektorkollegiet hadde siden 2004 arbeidet i et nettverk. Dette var et initiativ som var tatt innad i rektorkollegiet. Vi opprettet begrepet ”Tysfjordskolen” ved alle våre henvendelser utad. Alle skolene hadde utviklet en pedagogisk plattform tilpasset den enkeltes skoles kultur. Kommunens visjon som ble vedtatt i Tysfjord kommunestyre i 2004 gir en del føringer for hvordan vi fra lederperspektiv kan se mange nye muligheter, ikke begrensninger, i vår planlegging. Vår målsetting var å bli oppfattet som en samlende oppvekstetat, i tillegg var et av våre mål å arbeide for at elevene fra begge kulturer og fra alle tettstedene, skulle få gjøre positive ting sammen. I vårt arbeid var brobygging et viktig aspekt som skulle gjennomsyre våre handlinger og planer. Dette brobyggingsaspektet var viktig i forhold til tidligere konflikter i kommunen.

Forelesning2.04.08 Einar Størkersen

Aktørrelasjoner i pedagogisk virksomhet

Det som for meg var viktig i min nye rolle, var evnen til å ha ideer som vi felles kunne arbeide videre med for å utvikle skolene i Tysfjord til å oppfylle de krav det medførte at vi er en del av samisk språkområde. Her var det grunnleggende for meg å få brakt ideene ned til lærerne for at de kunne se mulighetene for en pedagogisk praksis. Alle forslag og tiltak ble tatt opp til drøfting først i rektornettverket, deretter på den enkelte skole. Innspill, forslag og nye ideer ble brakt tilbake til oppvekstsjefen Etter at jeg hadde mottatt innspillene, ble det ut ifra en samlet vurdering tatt en beslutning om hva vi skulle arbeide med. Det å oppnå resultater i nært samspill med mine medarbeidere er for meg viktig. Min filosofi er at viktige egenskaper hos en leder, også er å være bevisst på hva som motiverer de ansatte, det å kunne være litt visjonær, og også kunne ta individuelle hensyn. Utviklingsarbeid som igangsettes skal gi resultater i form av læring i klasserommet og hos den enkelte elev. Det var av den grunn viktig i dette utviklingsarbeidet at lærerne var viktige aktører i forhold til hvilke tiltak som

kunne ha best effekt på elevnivå. Lærerne var aktivt med i utarbeiding av forslagene som kom inn i kommunens språkplan, og som skulle være styrende i forhold til videre arbeid.

Organisasjonslæring kan defineres som de kollektive læringsprosesser som finner sted når organisasjonsmedlemmene bearbeider og utvikler sine felles teorier for hva som er riktige og hva som er effektive handlinger. (uttalt teori og bruksteori) (Argyris og Schön) ¹²

Hvilke utfordringer og oppgaver var viktige innenfor oppvekstetaten? I forbindelse med at kommunen er en del av forvaltningsområdet for samisk språk, mottar vi tospråklighetsmidler fra Sametinget. Disse midlene skal primært benyttes til språkstimulerende tiltak i kommunen og brukes i forhold til en politisk vedtatt språkplan. En slik plan var enda ikke utarbeidet i kommunen. Dette var for oppvekstetaten både en ulempe og en fordel. Ulempen var at det på kommunalt hold ikke var gjort noe vedtak på hva vi innad i oppvekstetaten skulle satse på i forhold til språkstimulerende tiltak. Fordelen var at vi fikk lage noen føringer som vi mente var den beste måten å bruke midlene på i språkstimuleringsøyemed. Det at vi hadde fått ny læreplan, var også med på å gi noen føringer både i forhold til nye fag og ny teknologi. Her ville det for oppvekstetaten være viktig å komme i gang med planleggingen og se hvilke krav Kunnskapsløftet Samisk krevde av kompetanse hos lærere og ledere, og på samme tid vurdere det opp imot de ulike kompetansekravene for elevene. Det at alle elevene i Tysfjord har rett til opplæring i og på samisk, var nye utfordringer som vi ikke hadde tidligere. Hvordan skulle vi praktisk organisere opplæring i en kommune som er delt av en lang fjord? Vi har fire skoler, men kun kompetanse i samisk på to av skolene. Vi har tidligere forsøkt å få tak i lærere med lulesamisk kompetanse til andre skoler i kommunen, men uten å lykkes. Vi har et stramt marked hvor kompetanse i lulesamisk språk er en mangelvare. Den løsningen vi i lederkollegiet bestemte oss for, var å få montert videostudier på alle fire skolene. Planen var videre at undervisning fra Drag skole til våre andre skoler gjorde at vi kunne oppfylle rettighetene til våre elever. Vi

¹²http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt

hadde med dette tilrettelagt for at samisk kunne bli brukt andre steder i kommunen, og at vi på den måten kunne se det i et vitaliseringsaspekt. I tillegg til at grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene og er en del av fagkompetansen for hvert enkelt fag, har vi punkt 1 i den samiske læreplakaten hvor det står: "Den samiske skolen skal legge til rette for at elevene får en kvalitetsmessig god opplæring med basis i samisk språk, kultur og samfunnsliv".

Vårt hovedmål var følgende: Utarbeide en kompetansehevingsplan for lærerne basert på Kunnskapsløftet Samisk og nye digitale løsninger for både lærere og elever i en tospråklig kommune. Vi vil skape en felles praksis og pedagogisk plattform hvor målet er:

å skape en organisasjonskultur for deling og samarbeid gjennom refleksjon og gjensidig positiv påvirkning. Med dette som utgangspunkt vil oppvekstetatens være aktive i arbeidet med vitalisering av det samiske språket på samme tid som vi gjennom kommunens visjon skal arbeide for å gjøre hverandre god. (Kompetansehevingsplanen 2007-2009)

I forbindelse med innføringen av Kunnskapsløftet Samisk i Tysfjord har kommunen et særskilt ansvar for at lærerne i Tysfjord får bygd opp sin kompetanse i samsvar med de faglige utfordringene i Kunnskapsløftet Samisk. Ut ifra behov innhentet fra de ulike skolene i kommunen, ble det utarbeidet en kommunal kompetansehevingsplan for 2007 til 2009. Denne planen som har vært ute på høring på alle skolene og hos lærerorganisasjonene, og ble vedtatt i Tysfjord kommunestyre i mai 07. Denne planen er et tillegg til den planen som er utarbeidet av RKK Ofoten, og skal inngå i den tidligere vedtatte planen av Tysfjord kommunestyre den 05.10.2005 sak 0063/05.

Planen ble utarbeidet med utgangspunkt i de kompetansekrav som Kunnskapsløftet Samisk krever at kommunens lærere innehar. Følgende områder ble prioritert:

- Kunnskapsløftet Samisk – Tysfjord kommune
- Kommunal tiltaksplan 2007 -2009:

<i>Nr</i>	<i>Tiltak</i>	<i>Målgruppe</i>	<i>tid</i>	<i>Ansvar</i>
1.	<i>Grunnleggende duodje</i>	<i>Lærere som tidligere har undervist I kunst- og håndverk</i>	<i>Skoleåret 2007-2009</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
2.	<i>Duodje arkitektur, billedkunst, bilde/foto, skulptur, Teknologi og design</i>	<i>Lærere</i>	<i>2007-2008</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
3.	<i>Kulturfag med hovedvekt på tradisjonskunnskap med sterk forankring i samisk tradisjon</i>	<i>Alle lærere i Tysfjord</i>	<i>2007 - 2009 6 dager</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
4.	<i>Musikk med hovedvekt på samisk tradisjonsmusikk (joik)</i>	<i>musikklærere</i>	<i>2007-2008</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
5.	<i>Musikk – komponering, lydopptak ved hjelp av digitale verktøy</i>	<i>musikklærere</i>		<i>RKK Tysfjord kommune</i>
6.	<i>Samisk som fag. Ulike aktuelle tema</i>	<i>Lærere som underviser i samisk</i>	<i>2007-2008 4 dager</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
7.	<i>Mat og helse med vekt på tradisjonsmat i Tysfjord</i>	<i>Lærere</i>	<i>2007 - 2008</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>
8.	<i>Teknologi og design med vekt på animasjoner, modeller og interaktiv tavle i fagene naturfag, matematikk og duodje.</i>	<i>Lærere</i>	<i>2007</i>	<i>RKK Tysfjord kommune</i>

Det at språkplanen ble utarbeidet i løpet av våren 2007 gjorde at jeg i min stilling fikk delta i utarbeidelsen av handlingsplanen. Det gav meg muligheter til å igangsette prosesser som jeg anså var viktige i et utviklings og vitaliseringsaspekt. Det var en lang prosess og først etter at nytt kommunestyre ble valgt ble språkplanen tatt opp til behandling i kommunestyret. Endelig vedtak ble gjort i desember 2007. Rektorene var med i denne prosessen, det muliggjorde oppstart av flere prosjekt samtidig. Når det gjaldt prioritering av hvert tiltak ble det i etaten

tatt noen overordnede avgjørelser. I prosjekter hvor lærerne skulle være aktivt deltakende, ble ansvaret lagt på hver skole. Den enkelte rektor fikk ansvaret for å administrere tiltakene innenfor gitte ressurser.

Kirsti Knutsen har i sin hovedfagsoppgave ” språkvalg i et lokalsamfunn, dets forutsetninger og konsekvenser” i 2005 tatt for seg språkvalg i et norsk- samisk samfunn. Hun har avsluttet sitt arbeid med følgende:

Totalt sett er det lulesamiske språket lite utbredt med tanke på bruk hos antall personer. Sett i et vitaliseringsperspektiv er språkbrukere uansett stadium viktig for en liten befolkning. En utfordring fremover vil være virkemidler på ulike stadier for en fortsatt videreutvikling av samisk språk (2005:91).

Utdrag fra kommunens språkplan for 2007 -2009. Oppvekst og utdanning:

Grunnutdanning og kompetanseheving etter kommunal vedtatt kompetansehevingsplan for kunnskapsløftet samisk videreføres.

Det avsettes studiehjemler/stipend etter kommunale retningslinjer for kommunalt ansatte for kompetanseheving i samisk språk.

Satsing på IKT-utstyr i skolene for å kompensere mangelen på samisk lærebøker/læremidler. Samisk kultur synliggjøres ved utsmykning innendørs og ved oppsetting av gammer/lavoer i tilknytting til skole og barnehage.

Styrke språkkompetansen, og legge til rette for flere samiskspråklige arenaer ved bruk av ”levende” ordbøker i skole/SFO/barnehage.

Kommunen skal vedta en tospråklighetsplan for SFO på Drag.

For å styrke kompetansen i språkarbeidet, skal det søkes samarbeid med Arran lulesamisk senter. Samarbeidsform og innhold avklares mellom skolene/SFO/barnehagene og Arran.

Informasjon om rett til grunnskoleopplæring i / på samisk for alle grunnskoleelever i kommunen, skal utarbeides på begge språk, og sendes alle innbyggerne i kommunen.

Punktene om bevaring og styrking av språket gir kommunen et stort ansvar for å tilrettelegge for at foreldregenerasjon til dagens barn får den kunnskap og kompetanse som er nødvendig for at de skal bli trygge til å gjøre de rette valgene for sine barn med hensyn til valg av førstespråk, når de begynner på skolen.

Tiltakene i handlingsdelen av kommunens språkplan kom som et resultat av en kombinasjon av top-down og en bottom-up tenking.¹³ Målet her var å igangsette utviklingstiltak som kunne fylle mest mulig av det valgfrie handlingsrommet, i tillegg til å oppfylle plikthandlinger i forbindelse med at vi var en del av forvaltningsområdet for samisk språk. I forbindelse med analyse og drøfting har jeg valgt å plassere de ulike tiltakene enten under virksomhetens frirom, eller under virksomhetens pliktrom. Det er tiltak plassert under pliktrommet som kunne stått under frirommet og omvendt. Plasseringen er et resultat av forskerens fortolkning av de ulike tiltakene.

4.2 Virksomhetens frirom

Våre prosjekt innenfor den kulturelle skolesekken har vært særdeles vellykket. Tysfjordskolen ble av Nordland fylkeskommune i 2007 nominert som en av to kommuner i Nordland til Gullsekken, som var en nasjonal pris. Allerede i 2004 utarbeidet vi en plan for den kulturelle skolesekken. Det ble lagt inn fellestiltak for elever fra ulike årstrinn fra alle skolene i kommunen.

Vi har hatt opplegg hvor vi har brukt både lokale og profesjonelle kunstnere, og hvor vi har fokusert både på samisk og norsk kultur. Det at elevene på tvers av kommunen, har fått skape noe sammen med jevnaldrede, har vi som voksne, sett må være noe av det største av kunstopplevelse som kan oppnåes. Vi har samarbeid med lokalt næringsliv, Árran, folkebiblioteket, kulturetaten, lokale kunstnere og også hentet inn kunstnere utenfra med støtte fra Nordland fylkeskommune. Vi erfarer at det å arbeide med noe felles sammen med profesjonelle kunstnere også er med på å utvikle sosiale ferdigheter og det kan igjen gi en emosjonell modenhet. Det å kunne se mulighetene på tvers av skolene har vært viktig i all planlegging. I Prinsipper for opplæringen for Kunnskapsløftet Samisk står følgende:

Elever med en trygg identitet knyttet til egen kultur, og som samtidig har god kunnskap om andre kulturer, har et godt grunnlag for utvikling av toleranse og respekt. Et tydelig verdigrunnlag og en bred kulturforståelse er grunnleggende for et sosialt og kulturelt fellesskap og for et inkluderende læringsfellesskap der mangfoldet anerkjennes og respekteres.

¹³ Foredrag 02.04.08 E. Størkersen

For å utvikle elevenes kompetanse for deltakelse i et flerspråklig og flerkulturelt samfunn, skal opplæringen legge til rette for at elevene får kunnskaper om ulike kulturer og erfaring med et bredt spekter av kulturelle uttrykksformer.

Som en av informantene beskrev elevenes oppfatning av aktivitetene i den kulturelle skolesekken:

Jeg har deltatt sammen med ungene flere år, og det har vært lærerikt for ungene. Vi har vært rundt på alle skolene i kommunen. Vi er jo en kommune. Elevene har gledet seg og det har vært veldig populært.

Innenfor skolesektoren fant vi ut at i forbindelse med den kulturelle skolesekken hadde vi muligheter til å knytte vennskapsbånd mellom elevene og også på den måten bidra til at voksne fra de ulike stedene fikk være med å oppleve at nye vennskap ble etablert på tvers av fjorden. Elevene har i ettertid opprettholdt kontaktene ved at klassene jevnlig møter hverandre. Som en annen informant uttrykte: *"Språket er ikke viktig alene, det er sammenhengen mellom språk, identitet og kultur"*. Identitet og sosialisering er begrep som er nært knyttet til hverandre. Identitet er et menneskets indre følelse om hvor det hører til, hvem det er og hva det assosierer seg med. Det er både en bevisst erkjennelse og følelsesmessige opplevelser som er med på å bestemme (Sand 1996). Å utvikle identitet innebærer at vi opplever samsvar med det bildet vi selv danner oss av oss selv, og det omgivelsene forteller oss at vi er. I denne sammenheng har det vært viktig at alle elevene får oppleve kunst og kultur sammen. Integrering gjennom sosialisering har vært et viktig mål med den kulturelle skolesekken. Det å forene elever fra alle skolene i kommunen, både samiske og ikke samiske elever, og hvor det grunnleggende har vært å utvikle gjensidig respekt og forståelse gjennom kunstopplevelser basert på både samisk og norsk kultur, har for oss voksne vært en opplevelse. Som en annen informant sa: *"Viktig, vi har jobbet lenge for å samle skolene i kommunen Elevene er blitt tryggere på hverandre"*.

Grunnlovens §110a: *" Det paaligger Statens Myndigheter at lægge Forholdene til Rette for at den samiske Folkegruppe kan sikre og utvikle sit Sprog, sin Kultur og sit Samfundsliv "*.

Tysfjord kommune har i sin språkplan sagt at kommunen skal legge forholdene til rette for å styrke samisk språk i kommunen. Det står videre i språkplanen at det skal legges vekt på en bevisst satsning på det muntlige kommunikasjonsspråket gjennom å motivere til, og å heve status i bruk av det samiske talespråket. Det som har vært viktig for oppvekstetaten har vært å opprette flere språkarenaer hvor samisk språk høres i det offentlige rom. I den sammenheng har vi knyttet til oss personer i nærmiljøet med god muntlig språkkompetanse. Oppvekstetaten har hatt en " Levende ordbok" knyttet til skolen og i skolefritidsordningen. . Betegnelsen "Levende ordbok" brukes på muntlige språkbærere i vår organisasjon. Flesteparten av foreldrene som har barna sine i skolefritidsordningen og på skolen kan lite eller ingen samisk. Som en konsekvens av dette, har ikke barna foreldre som kan lese for dem på samisk, heller ikke fortelle eventyr eller sagn. Den samiske fortellertradisjonen er rik. Fortellertradisjonen har blitt holdt levende fra generasjon til generasjon. I samisk barneoppdragelse har fortellinger vært brukt aktivt som oppdragermetode. Kommunen ønsker å hjelpe til med at den generasjon barn vi har i dag, kan få ta del i den muntlige fortellertradisjonen og føre den videre til neste generasjon. Som en av informantene uttrykte seg: *"Vi har de siste månedene erfart at ungene starter å bruke språket aktivt. Uvurderlig for språkvitalisering."* Det å skape flere arenaer hvor det muntlige språket brukes, er etter informantens oppfatning viktig. Dette sitatet fra en av informantene er med på å styrke den helhetlige oppfatning av at det viktige er å satse på muntlige språkbærere.

En av informantene uttrykte seg slik:

For de som velger førstespråk vil dette være veldig bra, de kan få leksehjelp på skolefritidsordningen, dette kan være med på å beholde flere elever til lenger å fortsette med samisk som førstespråk.

En annen informant sa: "Det må skapes en begeistring for språket"

Som tidligere nevnt har vi i dag en foreldregenerasjon som behersker samisk dårlig. Vi vet at foreldrene har et dilemma om de skal velge førstespråk for sine barn. Jeg tolker det dit hen at en av informantene er av den oppfatning at med leksehjelp vil vi muligens få flere foreldre til ikke å gjøre omvalg når barna

kommer på mellomtrinnet. Kanskje med å opprette flere arenaer hvor det muntlige språket er i fokus, vil vi klare å skape en "begeistring" for språket. Som jeg tolker det utsagnet, er det viktig å få språket til å vokse og gro som et dagligdags språk. Det som er forutsetningen da, er at kommunens innbyggere må ha tro på det, ikke minst den samiske delen av befolkningen. Sannsynligvis må det vurderes om det er ytterlige tiltak som må iverksettes. Målet må i denne sammenheng være å få flere til å tørre å prate samisk. Lars Andreassen (Bårjås: 2007) peker videre på at lulesamene selv må synes språket har en verdi og snakke det hjemme samtidig som foreldrene må velge det som førstespråk for sine barn.

Tysfjord er et lite språkområde med få brukere. Bruken av samisk i familier varierer og innad i familiene har vi ulik grad av språkbeherskelse. Vi har i Tysfjord foreldre som snakker samisk til sine barn, og norsk seg imellom og til sine foreldre. Vi har besteforeldre som snakker samisk seg imellom, men norsk til sine barn. Noen av disse snakker samisk til sine barnebarn. Vi opplever i dag at det er mange unge foreldre som trenger hjelp til å lære sine barn samisk. Det vi i skolen opplever er at mange unge står ovenfor vanskelige valg. Skal de velge samisk som førstespråk for sine barn i skolen? Det samiske språket har i dag fått hevet sin status, men vi ser at det muntlige språket er gått tilbake. Med nye språkarenaer og bruk av muntlige språkbærere kan vi bidra til vitalisering. Det å bruke muntlige språkarbeidere/ levende ordbøker mer bevisst og heve deres status, kan være et virkemiddel.

I forbindelse med språkplanen ble det avgjort at vi skulle sette opp gammer eller lavvoer i tilknytning til alle skolene og barnehagene i kommunen. Dette var et ledd i å tilrettelegge for flere muntlige språkarenaer. På denne måten vil det muntlige språket styrkes. Som en av informantene uttrykte seg:

Det å motivere elevene til å snakke samisk, det å kunne ha aktiviteter, høre fortellinger, lære om naturen, bruke noe av det rikholdige språket i samtaler er for oss viktig. Vi ønsker med en utvidet satsing på det muntlige å få passive språkbrukere til å bli aktive brukere. Det å bruke lavvo og gamle er naturlige språkarenaer, vi kan ha fortrolige samtaler i en samisk sfære.

For samiske barn er kontakten med naturen viktig. For å styrke det muntlige språket kan det være fordelaktig at de samiske elevene kan få praktisert det

muntlige språket i en naturlig samisk sfære. Det å bruke eldre samiske språkbærere til å samtale og fortelle elevene om samiske tradisjoner i en samisk sfære, anser vi vil være et viktig tiltak. I tillegg skal disse arenaene brukes som læringsrom i kulturforståelse for alle elevene. Som en annen av informantene sa:

Det å ha arenaer hvor det bare snakkes samisk utenom klasserommet er viktig. Bruke eldre samer til å komme og ha korte seminarer på samisk for elevene. Tradisjonskunnskap, om fiske i fjorden, om krigen. Vi kunne også få samisk språkmennesker fra Sverige som kunne fortelle om reindriften i gamle dager.

Det utsagnet fra informanten er i samsvar med mine tidligere observasjoner som feltarbeider. Det å bruke erfaringsbasert kunnskap fra lokalsamfunnet og se det i sammenheng med språkopplæringen i skolen, kan være svært nyttig. Det er med på å knytte en sammenheng mellom skole og hjem. Elevene vil også oppleve at det å vite noe om fortiden, kan legge føringer for framtiden. I tillegg vil det være med på å styrke elevens stolthet av sin samiske identitet.

4.3 Virksomhetens pliktrom

Utfordringene sto i kø da kommunen ble innlemmet forvaltningsområdet for samisk språk. Særlig når vi sent i mai 06 på et rektormøte fikk klarhet i at konsekvensen blant annet var at alle barna i Tysfjord skulle undervises etter Kunnskapsløftet Samisk. Kommunen var uten leder av oppvekstetaten i dette tidsrommet, så rektorkollegiet fungerte som et lederforum for skolene. Rektorkollegiet startet med en gjennomgang av Kunnskapsløftet Samisk for å se hva som var spesielt. Det første vi oppdaget var at vi hadde fått et helt nytt fag, Kunst – og håndverk var byttet ut med Duodji. Punkt 1. i samisk læringsplakat sier at skolen og lærebedriften skal: " *Legge til rette for at elevene/lærlingene får en kvalitetsmessig god opplæring med basis i samisk språk, kultur og samfunnsliv*". Både faget musikk og faget mat og helse hadde et innhold som medførte at vi også innen disse fagene trengte en kompetanseheving. Hva trengte vi av kompetanse, og hva hadde vi fra før av kompetanse blant våre lærere for å implementere Kunnskapsløftet Samisk, og hvordan skulle vi tilrettelegge for å oppfylle språkloven innenfor oppvekstetaten? Hva kunne skolene og lærerne lære av hverandre, hvordan skulle arbeidet med lokale læreplaner organiseres? Skulle vi organisere grupper på tvers av skolene eller hvordan skulle vi lære av hverandre?

Dette var spørsmål som ble drøftet i rektorkollegiet og vi kom fram til at de to minste skolene, Musken og Storjord skulle ha et samarbeid med Drag skole. Kjøpsvik skole var den eneste som hadde tilfredsstillende fysiske arbeidsforhold for sine lærere og hadde muligheter til selv å gjøre arbeidet og at erfaringer skulle deles underveis. At vi hadde et godt innarbeidet nettverk blant rektorene, var en stor styrke. Kommunens lærere var skoleåret 2006/2007 på kurs i Kunnskapsløftet Samisk, lokalt læreplanarbeid, læreplananalyse og læreplanforståelse. Dette var et ledd i ledergruppens strategi for igangsetting av endrings – og utviklingsarbeidet. En av informantene uttrykte seg slik:

Gjennom det arbeidet som er gjort de siste årene er det blitt naturlig med samarbeid mellom de ulike skolene. Vi har hatt mange vellykka prosjekt. Den mistenksomhet som preget samarbeidet tidligere er borte.

Siden reform 97 har vi hatt to ulike læreplaner i kommunen. Samisk læreplan for de elevene som har hatt samisk som opplæringspråk og norsk læreplan for de andre elevene. Det var en stor utfordring for oss at Kunnskapsløftet Samisk skulle innføres for alle elevene uansett etnisk bakgrunn. Også at kommunen i tillegg var en del av forvaltningsområde for samisk språk med de forpliktelser det innebar i forhold til språkloven. I den forbindelse har kommunen fått overført midler fra Sametinget som primært skal brukes til stimulerings tiltak i forhold til språk.

I forbindelse med implementeringen av Kunnskapsløftet Samisk måtte vi i fellesskap gjøre en del lederegrep. I forkant av hver milepæl ble det gjennomført kompetanseheving av personalet. Av den grunn og gjennom det arbeidet som var i gang på hver enkelt skole, følte vi oss rimelig godt forberedt til å mestre utfordringer og ta på oss nye oppgaver som vi ønsket å koble opp mot livet i klasserommet. Høsten 2006 ble brukt til å utvikle lokale læreplaner på de ulike skolene, i tillegg utarbeidet rektorkollegiet et dokument som ble fremlagt for politikerne i forhold til hvilke ressurser vi trengte for å kunne få implementert Kunnskapsløftet Samisk. To av rektorene var i formannskapet og holdt en orientering. Responsen i forhold til budsjettet var ikke tilfredsstillende. Etter denne prosessen og da jeg ble bedt av daværende rådmann om å søke stillingen som oppvekstssjef, var egentlig valget lett. Rektorkollegiet så at vi måtte ha en leder på kommunenivå som kunne ta beslutninger og være en pådriver for det

arbeidet vi skulle gjennomføre de neste årene. Som en av informantene uttrykte seg: " Vi har en ledelse som både i den kommunale ledergruppa og politisk har fått gjennomslag for at det arbeidet vi har gjort er et viktig grep i forhold til vitalisering".

Empirien viser en klar tendens på at det arbeidet som har vært gjort i organisasjonen, hvor den overordnede tenkingen har sitt utgangspunkt i distribuert ledelse, har vært nyttig i et utviklingsperspektiv

Innføringen av Kunnskapsløftet Samisk har vært en stor utfordring for skolene i Tysfjord. Utfordringen består i hovedsak i at det ikke er utviklet samiske lærebøker/læremidler til reformen. Dette medfører at elevene ikke får tilgang til den læring de gjennom opplæringsloven har krav på. Dette kan svekke elevenes motivasjon, og det kan føre til en dårligere utdanningssituasjon. I Kunnskapsløftet Samisk er det stort fokus på de grunnleggende ferdigheter som er integrert i kompetansemålene innenfor hvert fag.

I forbindelse med utarbeidelsen av tiltaksdelen i språkplanen ble det satset på digitale løsninger. Det første grepet vi gjorde var å arrangere kurs for lærerne i bruk av smartboard (interaktive) tavler. Dette ble gjennomført ved skolestart 2007, og tavler ble innkjøpt. I Kunnskapsløftet Samisk er det lagt stort fokus på de grunnleggende ferdigheter. Grunnleggende ferdigheter er integrert i kompetansemålene der de bidrar til utvikling og er en del av fagkompetansen. Med mangel på læremidler ble det tidlig klart at innenfor flere grunnleggende ferdigheter fikk kommunen problemer med å oppfylle kravene. Hvilke andre alternativer hadde vi? Kunne vi ved hjelp av tospråklighetsmidlene gjøre noen grep som ville avhjelpe mangelen på lærebøker og på den måten kunne oppfylle målsettingen i flere fag.. En annen informant uttrykte følgende:

Som lærer er jeg veldig fornøyd, jeg har opplevd en kulturell raushet som er positiv, i tillegg har fått være deltakende i utviklingen og vi har hele tiden fått tid til sammen og reflektere over hvilke nye steg vi skulle ta for å utvikle oss videre.

Etter hvert ble det innkjøpt bærbare datamaskiner til elevene i 2S og 3S (elevene fra 5.-10 årstrinn som har samisk som førstespråk). Fra ledersynspunkt var tanken

bak innkjøpet at elevene ved hjelp av lulesamisk ordliste og retteprogram som er tilgjengelig, bedre kunne skrive elevtekster på samisk, og på den måten oppfylle grunnleggende ferdigheter med å uttrykke seg skriftlig. I tillegg finnes en database med tekster digitalt på lulesamisk. Dette vil kunne hjelpe til med grunnleggende ferdigheter i å kunne lese samisk. Samtidig ville vi kunne lære elevene i bruken av digitale verktøy, både i forhold til PC og med de mange muligheter den interaktive tavlen gir. Dette kunne være et godt virkemiddel innenfor de andre fagene hvor vi er helt uten læremidler. Som en av informantene uttrykte seg:

Det at elevene får digitale hjelpemidler som kompensasjon for manglende lærebøker er motiverende og inspirerende for dem. På den måten får de også en bekreftelse at det samiske språket er viktig.

Hvordan får elevene en slik bekreftelse, kanskje er det med på å si noe om holdninger til det samiske? Hva er det informanten prøver å fortelle oss? Sier informanten noe om at elevene på denne måten får en positiv bekreftelse på egen identitet, på sin samiske identitet? Når de norsktalende elevene opp igjennom årene med stadig nye reformer har fått nye læremidler, hva har så den samiskspråklige eleven fått? Saks, papir, penn og kopierte sider laget av lærerne. Kanskje informanten prøver å si at dette har bidratt til ikke å verdsette språket som et likeverdig språk med det norske. Det å føle seg verdsatt gjør noe med et individs selvfølelse, og det å ha god selvfølelse kan igjen ha innvirkning på selvtilliten. I skolesammenheng vet vi at selvtillit fører til en trygghet som igjen kan øke prestasjonene. Om identitet sier Hylland - Eriksen (1997) at det er det sosiale selvet som oppstår i relasjon mellom mennesker. De bærende søyler i identiteten er hvordan jeg oppfatter meg selv og hvilken respons omgivelsene gir på mine handlinger.

Tysfjord kommunestyre har enstemmig oppfordret myndighetene til å endre opplæringsloven slik at også de samiske elevene skal ha rett til egnede læremidler i og på samisk. Ved skoleårets start i 2006 (første året den nye læreplanen ble tatt i bruk), forelå det ingen lærebøker/læremidler på lulesamisk, utarbeidet etter Kunnskapsløftet Samisk. Situasjonen har ikke endret seg – den er den samme nå ved avslutningen av skoleåret 2007/2008. Oppvekstetaten la fram denne saken til

politisk behandling høsten 2007. Som nevnt tidligere i oppgaven gjorde Tysfjord kommunestyre i sak 7/920 følgende vedtak i november 2007:

Tysfjord kommune vil påpeke at det er et overordnet statlig ansvar å sikre alle elevene i grunnskolen og videregående skole tilgang på lærebøker og læremidler på eget morsmål.

Tysfjord kommune anmoder derfor om at opplæringsloven endres slik at samiske elever sikres samme rettigheter som elever som velger norsk eller nynorsk språkform jfr. vedlagte forslag til endring.

Som leder av oppvekstetaten vil det være en seier om dette fører til en endring i opplæringsloven. Denne manglende rettighet sier mye om holdninger til en hel befolkningsgruppe, og det er her et eksempel på at samiske barn ikke blir behandlet med den verdighet de har krav på. Det bør være likeverd i måten norske og samiske barn blir behandlet i 2008. Som en av informantene sa: " *Det er viktig med en rettighet. For foreldrene er språket en følelsesmessig sak. Språket er ikke viktig alene, det er en sammenheng mellom språk, identitet og kultur*".

Som vi kunne lese i den norskspråklige samiske avisen Sagat:

Tysfjord forbedrer loven.

Kommunestyret i Tysfjord i Nordland gjorde et enstemmig vedtak om samiske elevers rettigheter. Vedtaket må sies å være meget konstruktivt, og bør snarest leses av den nye kunnskapsministeren, Bård Vegar Solhjell fra SV.

Kommunestyrevedtaket fra Tysfjord innebærer et forslag om at opplæringsloven må endres, slik at det blir en lovfestet rett for elevene å få læremidler på eget språk. I dag er denne retten reservert kun for bokmål og nynorsk, men altså ikke for noen av de samiske språkene.

Onsdagens vedtak i Tysfjord kommunestyre vil helt klart være et meget viktig bidrag til å løse læremiddelkrisen. Vi støtter fullt ut ordfører Anders Sæters syn om at tempoet i samisk læremiddelproduksjon vil øke om en slik lovendring kommer. Spesielt det lulesamiske og det sørsamiske språket vil ha et helt annet grunnlag for å overleve, om opplæringsloven gir direkte hjemmel til å kreve læremidler på eget språk. I dag kjemper mange av elevenes foreldre og foresatte en svært vanskelig kamp for at barna skal få den undervisning som rettelig tilkommer dem.

Via en del mediautspill har Sosialistisk Venstreparti fått en samepolitisk slagside vi går ut fra at partiet ikke trives med. Statsråd Solhjell har fått en konstruktiv og gjennomtenkt invitt fra Tysfjord nå, og vi ber om at han snarest tar tak. Dette er en sak vi forventer får gjennomslag i regjeringen, og problemene med læremidler må sies å være en hastesak. Et lovendringsforslag bør komme til Stortinget ved første anledning, slik at de elever som ønsker læremidler på samisk skal bli likestilt med de som har rett til læremidler på norsk. (Sagat 13.11.07)

Tysfjord kommune ser det som en av få muligheter til å oppfylle dette kravet om å få egnede læremidler til sine skoleelever, at Drag skole utvikles til å bli et kompetanse- og ressurscenter for læremiddelproduksjon i lulesamisk språkområde, finansiert av Sametinget og staten ved Kunnskapsdepartementet. I første omgang ser Tysfjord kommune for seg dette som et 3-årig prosjekt. Drag skole har hatt ansvaret for opplæring i lulesamisk språk siden 1986, og har hatt samisk som førstespråk siden 1992. Drag skole har utviklet det vi dag kan benevne som den lulesamiske barne- og ungdomsskole gjennom strategiske valg om å synliggjøre den samiske kultur, og satsning i samisk språkopplæring for barn og unge.

Når de samiske elevene er ferdig med 4.årstrinn oppstår et nytt dilemma for foreldrene. De foreldrene som i første klasse valgte førstespråk for sine barn må ta stilling til om barna skal fortsette med samisk eller gå over i en norsk klasse. Som en av informantene sa til meg:

I Tysfjordskolen har det vært en tendens til at barna slutter med samisk som førstespråk når de kommer på mellomtrinnet. Årsaken er at mange av foreldrene ikke behersker samisk og føler at de ikke kan hjelpe barna sine med lekser. Mange barn har en splittet identitet, de er samisk hjemme, men blir norsk når de kommer på butikken. Vi har sett mange samiske foreldre som har valgt norsk for sine barn i beste mening, kanskje burde valgt annerledes. Dersom foreldrene hadde valgt samisk som førstespråk ville elevene ha følt at de var mer hjemme, sett en sammenheng mellom skolen og heimen.

Dette utsagnet står i stor kontrast med det en mor i en kommune i Finnmark beskrev som situasjonen ved skolestart:

Vi som så tror og mener at samisk er det eneste og beste valg, opplever at ungene ikke egentlig får noen fullgod opplæring. De får opplæring bare i samisk språk, ikke i samisk livsform (Høgmo:1989:126).

Begrepet identitet kommer av det latinske ordet "idem". Det kan oversettes med "den samme" eller "en og samme" (Fink 1999: 205). Høgmo (1986) skriver at identitet betyr likhet eller samsvar. Identitetsutvikling og sosialisering er begreper som er nært knyttet til hverandre. Berger og Luckman snakker om delidentiteter som vi utvikler i forhold til ulike roller i samfunnet. De snakker om en

primæridentitet som vi utvikler gjennom de første leveårene, og sekundære identiteter som vi får senere i livet gjennom sekundære sosialiseringprosesser. "Tilhørighet til vår etniske gruppe er en viktig faktor i sosialiseringprosessen og identitetsdannelsen (Sand 1996). Hoem (1978) definerer sosialisering som den prosess som fører til at individet vokser seg inn i samfunnet.

Etter min vurdering har Tysfjordskolen en gjennomtenkt filosofi bak opplæringen i samisk. Elevene som har førstespråk får opplæring i de fleste fag på samisk og har samisk 20 til 25 timer i uka. Etter Kunnskapsløftet Samisk skal alle elevene ha kunnskap om samisk livsform, i tillegg får de som har førstespråk større kunnskaper om hvordan språket brukes i ulike kontekster, og hvordan språkets rikdom kan overføres til undervisningssituasjoner. Uttalelsen fra informanten om at elevene ville ha sett en større sammenheng mellom skole og hjem, kan tolkes på ulike måter. Vi har en del av de samiskspråklige elevene som er oppvokst i læstadianske hjem. Det er en del ulikheter i forhold til hvordan oppdragelsen er der i forhold til norske hjem. I tillegg har det samiske miljø et større fokus på storfamilien og den betydning den har både i oppdragelse og i forhold til tradisjoner. Synes sitatet fra en av informantene sier mye om dette:

Storfamilien og slektskapet er mye sterkere i samiske familier. Alle er i nær familie. Det er ikke bare mor som bestemmer hvordan barna skal oppføre seg på skolen. Besteforeldre/oldeforeldre bestemmer. Det er vanlig at den eldste i familien bestemmer. Mange av de samiske barna er med på samlinger og er trøtt mandags morgen. Flesteparten av lærerne som underviser disse elevene er orientert om dette. Elevene slipper å forklare og lærerne slipper å spørre Elevene slipper å fortelle om noe de kanskje ikke ønsker å fortelle.

Dette sier mye om viktigheten av kulturforståelse i en tokulturell kommune. Det å kunne møte elevene på deres ståsted er avgjørende for at ansatte skal kunne møte elevene med den respekt de har krav på. Som en annen informant uttrykte seg:

Det å kunne se med samiske øyne, det at norske lærere kan se med samiske øyne er grunnleggende. Tysfjordlærerne bør ha så mye kulturforståelse at de kan se at selv om alle kan norsk, så er vi to kulturer.

Dette siste utsagnet tolker jeg dit hen at det å bruke tospråklighetsmidler på etter- og videreutdanning for alle lærerne i kommunen, er en tiltak som vil være

nødvendig i det videre arbeidet innenfor etaten. Lærerne har vært på fagkurs i henhold til den kommunalt vedtatte kompetansehevingsplanen i kunnskapsløftet Samisk. Når det gjelder språklig kompetanseheving ble det prioritert at rektor på Drag skole skulle få kompetanseheving i samisk. I tillegg skal de lærerne som underviser i samisk få kompetanseheving innenfor ulike områder. En av informantene sa :

Det er bra at rektor på Drag skole har startet med å lese samisk, i den betydning at målet er å kunne kommunisere med elevene, foreldrene og å svare på henvendelser som måtte komme på samisk. For elevene kan det være positivt å se at skolens ledelse studerer samisk og har bruk for det. Motiverende for elevene.

Ved innføring av Kunnskapsløftet Samisk var kunst – og håndverk byttet ut med Duodje. For at vi skal kunne oppfylle kompetansekravene i faget, var det nødvendig med en oppgradering av skolens sløydssaler og håndarbeidssaler til duodjeverksteder.

Som en av informantene sa:

Identitet – gjennom duodje kan samisk identitet skapes. Det å ha kniv og gokse på turer identitetsskapende. Det å ha kofte gjør at ungene identifiserer seg med samisk identitet.

En annen uttrykte seg slik: "Språket er ikke viktig alene, det er en sammenheng mellom språk, identitet og kultur". En tredje informant uttrykte følgende:

Ledelsen ser viktigheten av å bruke duodjeterminologien som et ledd i vitaliseringen og kulturforsterker. Mat og helse. På noen skoler er det utviklet samisk terminologi på alt utstyr.

Denne uttalelsen ser jeg i sammenheng med følgende:

*Evnen til å transformere kunnskap til handling forutsetter **vilje** fra mellomledere og evne hos den overordnede ledelsen til å gi tilstrekkelig slipp på overordnet kontroll og styring (Wiggo Hustad)¹⁴*

¹⁴ http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt (12.04.08)

Vi har på enkelte av skolene fått merket alt av verktøy og utstyr på begge språk. Dette arbeidet skal videreutvikles også innenfor skolefritidsordningen. Empirien viser at det å være bevisst hvilken lederstrategi en velger, er viktig for å få til endringer. Både på kommune og skolenivå har vi drøftet oss fram til hvilke tiltak som ville være viktige å sette i gang. Vi har innenfor etaten som helhet vært opptatt av at distribuert ledelse ville være et godt verktøy for oss i denne prosessen. Hovedfokuset har vært at gjennom drøftinger på alle plan ville vi ved lære av hverandres erfaringer. Ved å dra nytte av hverandres kunnskaper kunne vi igangsette de rette tiltakene. Det som videre kommer til uttrykk i empirien er at ved å løfte opp en del prosesser på kommunenivå som tidligere har vært viktige på skolenivå, har medført at språket har fått en større status i det offentlige rom. Dette har igjen fått medarbeidere på skolenivå til å få større motivasjon, som igjen fører til nye utviklingsprosesser på den enkelte skole.

5. Oppsummering og utfordringene videre

Denne oppgaven har prøvd å beskrive og forstå hva som har skjedd av utviklingsarbeid innenfor skole og oppvekst, og se om de ledergrep som er gjort har vært et godt virkemiddel for å oppfylle språklovens intensjoner. Empirien er samlet inn både ved det "lange" og det "korte" feltarbeidet. I tillegg til observasjoner har andre kilder for innhenting av data vært sentrale. Hovedtyngden er seks intervjuer. Disse er supplert med feltsamtaler underveis i prosessen. Etter at intervjuene ble skrevet ut ble det foretatt en koding som endte opp med følgende tema:

- Kommunen som en del av forvaltningsområde for samisk språk
- Utviklingsområder / pliktrom og frirom
- Samisk identitet
- Ledelse
- Utfordringer videre

5.1 Teoretisk sammenfatning

Denne oppgaven har sett på om utviklingsområdene innenfor oppvekstetaten i Tysfjord har vært gode tiltak i forhold til å implementere Kunnskapsløftet Samisk og å oppfylle språklovens intensjoner. Oppgaven har også sett på hvordan ledelsesperspektivet har innvirket på prosessene. Videre har det vært et spørsmål om disse tiltakene har betydd noe i forhold til samisk identitet. Hylland - Eriksen sier om etnisk identitet at det er en gruppe mennesker som har felles opphavsmyster. Dette kan være felles geografisk opprinnelse, felles historie og felles kultur. I 1969 utkom *Ethnic Groups and Boundaries*, redigert av antropologen Fredrik Barth, som regnes som et betydningsfullt enkeltskrift. Boken var en samling artikler fra forskjellige deler av verden, som alle bekreftet det teoretiske argumentet som Barth fremlegger i introduksjonen til boken. Argumentet er at identitet er noe som skapes der grupper møtes, i grenselandet mellom dem. En gruppe har ingen etnisk identitet hvis den ikke står i kontakt med andre grupper som den kan kontrastere seg mot. Det er altså "omrisset" av gruppen, ikke dens

"innhold" som er viktig. Identitet springer ikke ut av at en gruppe har felles historie, felles språk, kultur, osv. men ut av den samhandling gruppen har med andre grupper.

Det å kunne se mulighetene på tvers av skolene var et prioritert område i utarbeidelsen av planen for den kulturelle skolesekken. Vi etablerte begrepet "Tysfjordskolen" og ønsket som en del av den kulturelle skolesekken å få etablert gode relasjoner mellom barn og ungdom fra alle skolene. Det har i lengre tid vært til dels store motsetninger i kommunen, spesielt på politisk hold. Innenfor skolesektoren fant vi ut at i forbindelse med den kulturelle skolesekken hadde vi muligheter til å knytte vennskapsbånd mellom elevene og også på den måten bidra til at voksne fra de ulike stedene fikk være med å oppleve at nye vennskap ble etablert på tvers av fjorden. Det å arbeide med brobygging i forhold til tidligere konflikter i kommunen har vært vårt fundament. Det å gi elevene inspirasjon fra natur og kultur lokalt har medført at de i møte med profesjonelle kunstnere har utvist en glød, glede og kunstneriske evner som vi er stolte av. Det å skape stolthet hos elevene av sin bakgrunn, og stolthet over at vi alle i Tysfjord har en visjon "To kulturer – en felles god framtid", har vært grunnleggende. Som det står i plandokumentet til den kulturelle skolesekken:

Den kulturelle skolesekken skal være en bred satsning på kunst og kultur i grunnskolen i Tysfjord. Den skal gi elevene opplevelser og læring i møte med profesjonelle kunstnere.

Den kulturelle skolesekken skal gi elevene opplevelser, kunnskap og refleksjon knyttet til uttrykksformene film, teater, dans, musikk, litteratur, billedkunst, skulptur og arkitektur.

Den kulturelle skolesekken skal ta utgangspunkt i kommunens to - kulturelle identitet og historie. Den skal gi elevene bevissthet og kunnskap om Tysfjord kommune.

I Prinsipper for opplæringen for Kunnskapsløftet Samisk står følgende:

Elever med en trygg identitet knyttet til egen kultur, og som samtidig har god kunnskap om andre kulturer, har et godt grunnlag for utvikling av toleranse og respekt.

Et tydelig verdigrunnlag og en bred kulturforståelse er grunnleggende for et sosialt og kulturelt fellesskap og for et inkluderende læringsfellesskap der mangfoldet anerkjennes og respekteres.

For å utvikle elevenes kompetanse for deltakelse i et flerspråklig og flerkulturelt samfunn, skal opplæringen legge til rette for at elevene får kunnskaper om ulike kulturer og erfaring med et bredt spekter av kulturelle uttrykksformer.

Det å oppnå integrering ved hjelp av sosialisering har vært grunntankene i dette arbeidet. Som Asle Høgmo uttrykker seg:

Det å leve et sosialt liv i en flerkulturell kontekst gjør at læring av identitetsforvaltning blir et sentralt tema. For barna er dette en vanskelig og rimelig komplisert sak. Barn som vokser opp i en tokulturell sfære må først lære at deres verdener er organisert i to adskilte kulturer eller rollesystemer. Barna må også lære hvordan de skal organisere ett selv i en kulturell verden som sier dem at de har to(Høgmo:1989:74)

Det å være skoleleder i en tokulturell kommune stiller store krav til hvordan ledelse skal utøves. St.meld nr.30 (2005-2008) "I Kompetanse for utvikling; Strategi for kompetanseutvikling i grunnsopplæringen" uttrykkes følgende:

Bedre tilpasset opplæring og utvikling av skoler som lærende organisasjoner stiller særlige krav om et tydelig og kraftfullt lederskap som har evne til å initiere og lede felles utviklingsarbeid. For at reformen skal lykkes, er det nødvendig med profesjonell samhandling mellom skoleeiere og skoleledere, samt en utviklingsorientert og kompetent ledelse ved den enkelte skole. Godt lederskap skaper vilkår for at lærernes kompetanse blir tatt i bruk, slik at målene i læreplanene kan realiseres og kvaliteten i læringsarbeidet sikres. Kompetanseutvikling for skolelederne er derfor avgjørende for gjennomføringen av reformen.

Godt lederskap blir fremhevet som viktig i utviklingen av skoler som lærende institusjoner. I den forbindelse vil det perspektivet som har vært styrende i oppvekstetaten, være et viktig bidrag til å oppfylle disse kravene. Jorunn Møller beskriver distribuert ledelse som:

Ledelse som aktivitet. Perspektivet flyttes fra det formelle ledere gjør og tenker, til å se på hvordan aktører utøver ledelse i samhandling med hverandre og ved hjelp av de ressurser som er til rådighet i bestemte historiske, sosiale og kulturelle kontekster.¹⁵

¹⁵ <http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jo...12.04.08>(foredrag om skolen i digital utvikling

Under planlegging av tiltak og utarbeidelse av språkplanen var fokuset hele tiden at alle deler av organisasjonen skulle delta i prosessene som endte opp med de tiltak som tidligere er beskrevet. Dersom vi ser på figuren om virksomhetens frirom¹⁶ ble det klart for oss at ved hjelp av tospråklighetsmidlene fra Sametinget, ville vi i tillegg til de oppgaver som ligger inn under virksomhetens "pliktrom", ha muligheter til å igangsette tiltak som lå under virksomhetens "frirom". Under virksomhetens "pliktrom" ligger de oppgaver som styringsdokumentene forplikter oss til å utføre i henhold til gjeldende lover og regler. Disse oppgavene er styrt etter en top-down tenking. "Frirommet" gir oss muligheter til utviklingsarbeid som kan medvirke til å gi oss større handlingsrom i virksomheten. Det å legge til rette for flere språkarenaer med oppsett av gammer og lavvo, det å knytte til oss "Levende ordbøker", er blant tiltakene som kan utvide vårt handlingsrom til beste for våre elever. Karseth (2004) fremhever de fire R'er som grunnleggende for at kulturen i organisasjoner skal fremme læring. Disse fire R'ene står for at kulturen i en organisasjon må være raus, redelig, robust og reflekterende. I et lederperspektiv i en tokulturell kommune er det særdeles viktig at alt vi foretar oss har en inkluderende holdning hvor vi ser på mangfold i vår kultur som en ressurs, og hvor våre hovedoppgaver vil være å utvikle forståelse, toleranse, respekt og trygghet hos våre elever. Dette skal gjennomsyre alle ledd i oppvekstsektoren og gjelde alle tiltak som iverksettes innenfor ulike utviklingsområder.

I regjeringens strategiplan for entreprenørskap i utdanningen (2004-2008) formes visjonen om at entreprenørskap i utdanningssystemet skal fornye opplæringen og skape kvalitet og mangfold for å fostre kreativitet og nyskaping. Definisjonen og regjeringens visjon har senere dannet siktemålet for entreprenørskap i norsk utdanning. Entreprenørskapstanken lå til grunn for de tiltak som etter hvert dannet basis for utviklingsarbeidet innenfor oppvekstetaten. Vi skal se mulighetene, ikke begrensningene med vår visjon "to kulturer – en felles god framtid".

¹⁶ Foredrag 02.04.08 E.Størkersen

5.2 Empirisk sammenfatning

Funn fra empirien er ganske entydig i forhold til at tospråklighetsmidlene innenfor oppvekstetaten har muliggjort tiltak som ikke har vært mulig ellers. Det at språk og kultur knyttes tett sammen, og at fagene "duodje", "mat og helse", er viktige både som språkprosjekt og identitetsmarkører. Det er funn som har gått igjen i empirien. Som en av informantene uttrykte seg: *"Vi har de siste månedene erfart at ungene starter å bruke språket aktivt. Uvurderlig for språkvitalisering."* Det å skape flere arenaer hvor det muntlige språket brukes er etter informantens oppfatning viktig. Dette sitatet fra en av informantene er med på å styrke den helhetlige oppfatning av at det viktige er å satse på muntlige språkbærere. En av informantene uttrykte seg slik:

For de som velger førstespråk vil dette være veldig bra, de kan få leksehjelp på skolefritidsordningen, dette kan være med på å beholde flere elever til lenger å fortsette med samisk som førstespråk.

En annen informant sa: *"Det må skapes en begeistring for språket"*. Både prosjektet " Levende ordbok" og oppstart av en tospråklig skolefritidsordning har vært tiltak som blant informantene tolkes som positive og nyttige tiltak i forhold til språkvitalisering.

Vi ser blant dagens barn og ungdommer at språk, livsform og levesett er viktige områder som de ønsker å bevare. Mange unge har en psykisk barriere som må brytes for aktivt å kunne bruke språket. For ulikt andre språk forventer en at det skal snakkes perfekt samisk straks en begynner, noe som er med på å skape barrierer. Det vises til en artikkel i Nordlandsposten 22.4.2004 med overskrift " De unge, kule asfaltsamene". I intervju med samisk ungdom kommer det fram at det er mange ungdommer som ikke vil vedkjenne seg at de er samer. Denne ungdomsgruppa i Bodø som er intervjuet, er samisk ungdom fra ulike kommuner, flesteparten kommer fra Tysfjord. Disse ungdommene bruker ikke språket i dagligtale, men de uttrykker stolthet og mener det er viktig å være same. De blir ofte kalt for asfaltsamer, og mener det blant nordmenn flest er stor uvitenhet om samiske forhold. Mange tror at same er det samme som reindriftssame. Det at vi i dag finner samer i alle yrkesgrupper, er ukjent for mange. Siden 2000 har det vært igangsatt et prosjekt rettet mot ungdommene i Tysfjord i regi av Nordland

fylkeskommune. Resultatet ble et eget nettsted for lulesamisk ungdom som senere er utvidet til å dekke tilbudet til alle samiske ungdommene i Sápmi. Målsettingen med nettstedet er å styrke språket, kulturen, identiteten og tilhørigheten til samisk ungdom, Visjonen er: " Beste informasjonskanal og det foretrukne møtestedet for samisk ungdom."¹⁷

Når det gjelder tiltakene for å skape flere arenaer for bruk av samisk språk i kommunen sier en av informantene følgende:

Det å motivere elevene til å snakke samisk, det å kunne ha aktiviteter, høre fortellinger, lære om naturen, bruke noe av det rikholdige språket i samtaler er for oss viktig. Vi ønsker med en utvidet satsing på det muntlige å få passive språkbrukere til å bli aktive brukere. Det å bruke lavvo og gamle er naturlige språkarenaer, vi kan ha fortrolige samtaler i en samisk sfære.

For samiske barn er kontakten med naturen viktig. For å styrke det muntlige språket kan det være fordelaktig at de samiske elevene kan få praktisert det muntlige språket i en naturlig samisk sfære. Å bruke eldre samiske språkbærere til å samtale og fortelle elevene om samiske tradisjoner i en samisk sfære, anser informantene som viktig. I tillegg skal disse arenaene brukes som læringsrom i kulturforståelse for alle elevene. Som en annen av informantene sa:

Det å ha arenaer hvor det bare snakkes samisk utenom klasserommet er viktig. Bruke eldre samer til å komme og ha korte seminarer på samisk for elevene. Tradisjonskunnskap, om fiske i fjorden, om krigen. Vi kunne også få samisk språkmennesker fra Sverige som kunne fortelle om reindriften i gamle dager.

Det utsagnet fra informanten er i samsvar med mine tidligere observasjoner som feltarbeider. Det å bruke erfaringsbasert kunnskap fra lokalsamfunnet og se det i sammenheng med språkopplæringen i skolen, kan være svært nyttig. Det er med på å knytte en sammenheng mellom skole og hjem. Elevene vil også oppleve at det å vite noe om fortiden, kan legge føringer for framtiden. I tillegg vil det være med på å styrke elevens stolthet av sin samiske identitet.

¹⁷ www.infonuorra.no

Når det ble spørsmål om de ledergrep som er gjort innenfor oppvekstsektoren har svart til forventningene, kom det flere utsagn fra informantene.

En av informantene uttrykte seg slik:

Gjennom det arbeidet som er gjort de siste årene er det blitt naturlig med samarbeid mellom de ulike skolene. Vi har hatt mange vellykka prosjekt. Den mistenksomhet som preget samarbeidet tidligere er borte.

Det arbeidet som er gjort etter at rektorkollegiet opprettet begrepet "Tysfjordskolen" og de tiltak som er gjennomført i forbindelse med den kulturelle skolesekken, er nok bakgrunnen for disse uttalelsene. En annen informant uttrykte seg slik:

Vi har en ledelse som både i den kommunale ledergruppa og politisk har fått gjennomslag for at det arbeidet vi har gjort er et viktig grep i forhold til vitalisering.

Etter at kommunen ble en del av forvaltningsområdet for samisk språk, har oppvekstetaten arbeidet i forhold til de styringsdokumentene som vi var underlagt. Tiltak som forutsatte ressurser ble ikke mulig å iverksette før arbeidet med språkplanen var ferdig, og etter at det ble valgt ny politisk ledelse høsten 2007. Vi har vi fått vedtatt en kompetansehevingsplan etter Kunnskapsløftet Samisk, handlingsplanen til språkplanen er vedtatt, og Kommunestyret har gjort vedtak om at de ber om en endring i opplæringsloven for at samiske elever skal få samme rettighet til lærebøker/ læremidler som norske elever. Som en av informantene uttrykte:

Det er viktig med en rettighet. For foreldrene er språket en følelsesmessig sak. Språket er ikke viktig alene, det er en sammenheng mellom språk, identitet og kultur.

Kommunen har en politisk konstellasjon som har tatt tak i de ulike utfordringer og løftet dem opp slik at de er blitt synlig i det offentlige rom. Dette har muliggjort det arbeidet som er utført innenfor Oppvekstetaten. En tredje informant sa følgende:

Som lærer er jeg veldig fornøyd, jeg har opplevd en kulturell raushet som er positiv, i tillegg har fått være deltakende i utviklingen og vi har hele tiden fått tid til sammen og reflektere over hvilke nye steg vi skulle ta for å utvikle oss videre.

Med slike uttalelser får jeg en bekreftelse på at vi er kommet et stykke på vei, og at det å lede gjennom andre, samtidig som en på alle nivå i organisasjonen må avsette tid til refleksjon over egen praksis i forhold til hva som er nyttige handlinger, er viktig. En annen informant uttrykte seg slik: *"Ledelsen ser viktigheten av å bruke duodjeterminologien som et ledd i vitaliseringen og som kulturforsterker"*

Vi har en kommune hvor det lulesamiske språk er truet. Det som er viktig for kommunen er å legge til rette for en fortsatt vitalisering.

5.3 Veien videre

Som Lars Magne Andreassen (Bårjås 2007:36) sier: "I Tysfjord er det faktisk slik at hvis man skulle lage en liste over ting som må gjøres for å berge språket, så er det meste på plass". Jeg har tidligere i oppgaven nevnt de lokale entreprenørene som har vært aktører med sine entrepriser på ulike arenaer gjennom mange år. Takket være deres engasjement, og at de har vært til stede på arenaer der beslutninger har blitt tatt, har vi i Tysfjord mange flere ting på plass enn i mange sammenlignbare samiske kommuner. Andreassen sier videre at det som vil være det viktige framover, er det muntlige språket, det å få foreldre, besteforeldre og andre til å snakke med hverandre på samisk. I arbeidet med oppgaven ser jeg også at det å få foreldregenerasjonen til å tørre å prate, til å ta enkle språkkurs, kan være det som vil være avgjørende til at det arbeidet som legges ned i skole og barnehage, også kan gi frukter hjemme. Hvilke utfordringer står kommunen ovenfor framover?

Dialogkonferanse for foreldre med fokus "tospråklige barn" med "enspråklige foreldre" er et tiltak som er planlagt gjennomført høsten 2008. Konferansen skal være et tiltak for å gi foreldrene en motivasjon til å ta i bruk det muntlige språket hjemme i større grad enn nå. Det å tørre å prate selv om man føler at ikke kompetansen er så stor som ønsket. Målsettingen er også å få flere foreldre til å bli trygge på at tospråklighet er en ressurs for deres barn, samtidig som konferansen

kan bidra til å motivere og inspirere foreldrene til å øke sin språkkompetanse. Konferansen har også som hensikt å knytte nettverk mellom samiske foreldregrupper innenfor forvaltningsområdet. Oppvekstetaten ser at det i et vitaliseringsaspekt er særdeles viktig at vi sammen med foreldrene kan skape nye språkarenaer både for barn og voksne. Det at samisk språk brukes i det offentlige rom, er en av de grunnleggende forutsetningene for at vi sammen skal lykkes med vitaliseringen. Hensikten med å bruke en dialogmetodikk på konferansen er at det etter konferansen skal være sådd noen korn som kan utvikles videre, spesielt i forhold til det å skape nye språkarenaer. Kanskje er det mulig å bli flinkere å dra inn tradisjonskunnskap på tvers av generasjoner. Vil det være mulig å igangsette språkaktiviteter på ettermiddagstid sammen med foreldrene, besteforeldre, lokale lag og foreninger?

Samiske foreldre som velger samisk som førstespråk for sine barn må hele tiden ta stilling til en rekke spørsmål som norske foreldre slipper å ta stilling til. Samiske foreldre som ikke behersker språket godt nok selv, føler dette er vanskelig. Det er hele tider et dilemma om de skal velge en samisk eller norsk utdanningsvei for sine barn. De norske foreldrene slipper disse vanskelige valgene.

Andre planlagte tiltak framover innenfor oppvekstetaten:

- Innenfor lulesamisk område har vi få eller ingen læremidler, ingen etter Kunnskapsløftet Samisk. Kommunen ønsker å oversette læremidler til lulesamisk. Søknad er sendt Sametinget og Kunnskapsdepartementet. Vi ønsker å gjøre Drag skole til et kompetansesenter for utvikling/ oversetting av lulesamiske læremidler. Kommunen har hatt administrativt møte med Kunnskapsdepartementet som var positivt. Fra kommunalt hold er det nå bedt om politisk møte med Kunnskapsdepartementet hvor også politisk ledelse i Sametinget skal delta.
- Duodje – kompetanseheving for kommunens lærere. Det er utarbeid ferdig planer og gjort avtaler for kompetanseheving i duodje på alle skolene. Planlagt gjennomført neste skoleår.

- Kommunen skal iverksette videre – og etterutdanningskurs i samisk kulturforståelse/språk, Universitetet i Tromsø er faglig ansvarlig. Oppstart i august 2008

Kommunen har sammen med regionale og statlige myndigheter et stort ansvar for å bevare og styrke det samiske språket. Det lulesamiske språket er på linje med det sørsamiske språket et truet språk. I hovedsak er grunnen at barna ikke opplever samisk som et hverdagsspråk hjemme. For at vi skal lykkes i arbeidet framover med vitalisering av språket, må det en del tiltak på plass. På sikt bør muligens samiskopplæring bli et obligatorisk fag fra 1.-4.årstrinn for alle elevene i Tysfjord. Både kommunale, regionale og statlige myndigheter må sammen legge ned en innsats. Ut ifra mine erfaringer med arbeid i kommunen og gjennom arbeidet med denne oppgaven har jeg satt opp en del forventninger til regionale og statlige myndigheter i det arbeidet som må gjøres videre.

- Fylkeskommunen og Fylkesmannen må sammen med kommunen ta initiativ til prosjekter som kan bidra til at kommunen lettere kan oppfylle kommunens visjon. Vi trenger samarbeidspartnere i dette viktige arbeidet med å oppfylle språklovens intensjoner.
- Fylkesmannen må ta et overordnet ansvar for det lulesamiske språkområde, på lik linje med de andre to språkområdene
- Endringer i lovverket slik at samiske elever får en lovfestet rett til lærebøker/ læremidler på linje med ikke samiske elever i Opplæringsloven under §9-4 Lærebøker og andre læremidler
- Tilrettelegge utdanning som kvalifiserer til arbeid innenfor barnehage/skole på ulike nivå med samisk språkkompetanse
- Oversettere/tolkeutdanning på videregående nivå, her er det mulig å gjøre avtaler med kommunen og private aktører om lærlingeordninger.
- Kommunen trenger bistand for å gi tilbud i språkopplæring til foreldregenerasjonen til dagens barn– sannsynligvis må statlige organer også inn og bistå

For at det lulesamiske språk skal bestå som et levende språk, må det etter mine vurderinger igangsettes flere tiltak samtidig. I tillegg til det arbeidet som gjøres på kommunalt nivå, må det igangsettes andre tiltak både på regionalt og statlig nivå. Med så få språkbrukere innenfor den samiske befolkningen er jeg av den oppfatning at vi også må motivere de ikke samiske barna og deres foreldre til å velge samisk språk i skolen. Som tidligere nevnt, så vil det innen både offentlig forvaltning og innenfor andre arbeidsplasser, stilles krav til samisk språkkompetanse, og nye og spennende karrieremuligheter åpner seg. Dette forutsetter også at det tilrettelegges utdanningsveier både på videregående nivå og innenfor høyere utdanning som legger til rette for det lulesamiske språket og dets betydning videre. Dette vil framtiden gi svar på.

Litteratur

Andreassen, Lars M. (2007). "hva med kua hvis gresset dør" *Populærvitenskapelig tidsskrift Bårjås 2007*. Báhko, Arran lulesamiske senter. Drag.

Barth, Fredrik: Introduction. I Barth (red.) (1969). *Ethnic Groups and Boundaries. The Social Organization of Cultural Difference*. Universitetsforlaget/George Allen & Unwin, Oslo/London.

Barth, Fredrik (2004). *Manifestasjon og prosess*. Det Blå Bibliotek. Universitetsforlaget, Oslo.

Berg, Gunnar (2003). *At forstå skolan*. Studentlitteratur, Uppsala.

Berg, Gunnar (1999). *Skolkultur, nyckeln till skolans utveckling*. En bok för skolutvecklare om skolans styrning. Förlagshuset Gothia, Stockholm.

Berger, P. og Luckmann, T. (1967). *The social Construction of Reality*. Harmondsworth, Penguin.

Bergland, Einar (2001). *Samisk skole og samfunn*. DIEDUT nr. 4 /2001. Sámi Instituhta.

Busch, Tor, Johnsen,Erik og Jan Ole Vanebo (1986). *Ledelse i det offentlige*. Tano.

Christensen, Tom, Lægreid, Per (2001). " *New Public Management – Undermining Politica control?*" kapittel 5 i *New Public management – the transformation of ideas and practise*. Ashgate.

Dalen, Monica (2004). *Intervju som forskningsmetode – en kvalitativ tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.

Evjen, Bjørg (2001). *Velferd og mangfold*, Tysfjord kommune.

Fangen, Katrine (1997). *Fra erfaringsnær til kritisk. Fortolkning som samfunnsvitenskapelig utfordring*. Oslo: ISS.

Fink, H. og Hauge, H. (1991). " *Om identiteters identitet*" I *Identiteter I forandring*. Aarhus: Universitetsforlag.

Fog, Jette (2004). " *Med samtalen som utgangspunkt*". Det kvalitative forskningsinterview. København: Akademisk Forlag.

Fullan, M. (2001). *The New Meaning of Educational Change*, Routledge Falmer, 3rd edition.

Hellevik, Ottar (1991). *Forskningsmetode i sosiologi og statsvitenskap*. Oslo Universitetsforlaget.

Hoem, Anton (1978). *Sosialisering*. Oslo, Universitetsforlaget.

Hylland – Eriksen, Thomas (1997). *Flerkulturell forståelse*, Oslo, Tano, Aschehoug.

- Høgmo, Asle. *Det tredje alternativ. Barns læring av identitetsforvaltning i samisk-norsk samfunn preget av identitetsskifte*. I: Tidsskrift for samfunnsforskning, 27, 395 – 416
- Høgmo, Asle (1989). *Norske idealer og samisk virkelighet. Om skoleutvikling i det samiske området*. Oslo, Gyldendal.
- Høgmo, Asle (1992). *Developing Minority Education in the North*. NF-rapport nr.31/92-50. Bodø: Nordlandsforskning.
- Karseth, B. Nye bilder – nye virkeligheter? I: Christiansen, B., Heggen K. og Karseth, B. (red.) (2004). *Klinikk og akademia. Reformere, rammer og roller i sykepleieutdanningen*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Kleivan, Brita (2002). *Kommunal skolepolitikk i ulike styringsmodeller*, Rapport 13/2002, Høgskolen i Bodø.
- Knutsen, Kirsti (2005). *Språkvalg i et lokalsamfunn, dets forutsetninger og konsekvenser*, Hovedoppgave i pedagogikk Universitetet i Tromsø.
- Kruuse, E. (1996). *Kvalitative forskningsmetoder*. København, Dansk psykologisk Forlag.
- Kvale, Steinar (1997). *Det kvalitative forskningsintervju*. Ad Notam Gyldendal A/S.
- Maxwell, Joseph A. (2005). *Qualitative Research Design*. London: Sage Publications.
- Moos, L. og MacBeath, J. (red) (2000). *Skoleledelse*. København: Forlaget Klim.
- Møller, Jorunn (2004). *Lederidentiteter i skolen*. Oslo, Universitetsforlaget.
- Nergård, Jens – Ivar (1994). *Det skjulte Nord – Norge*. Ad Notam Gyldendal A/S.
- Nielsen Pedersen (1994). *Bygdebok for Tysfjord*.
- Pedersen, P. og Høgmo, A. (2004). *Kamp, krise og forsoning. Evaluering av samepolitiske tiltak i Kåfjord*. Rapport nr.4. NORUT samfunnsforskning AS. Tromsø: Norut Samfunn.
- Paulgaard, Gry (1997). *Feltarbeid i egen kultur – innenfra, utenfra eller begge deler?*
- Sand, T. (1996). *Flerkulturell virkelighet i skole og samfunn*. Cappelen forlag.
- Silverman, David (2000). *Doing Qualitative Research. A Practical Handbook*. London: Sage Publications.
- Stake, R. E. (1994/2000). Case studies. I N.K. Denzin og Y.S. Lincoln, (red), *Handbook of Qualitative Research*, s 236 -247, s.435 -454. Thousand Oaks: Sage Publications, Inc.
- Sørhaug, Tian (1996). *Om ledelse. Makt og tillit i moderne organisering*. Oslo: Universitetsforlaget.

Thaagaard, Tove (1998 og 2.utgave 2002). *Systematikk og innlevelse, en innføring i kvalitativ metode*. Bergen: Fagbokforlaget Vigmostad & Bjørke AS.

Wadel, Cato (1991). *Feltarbeid i egen kultur*. Seek AS Flekkefjord.

Lover og offentlige dokumenter:

Grunnlovens 110A, tilføyd ved grlbst.27.mai 1988 nr.432

Kunnskapsdepartementet, Nærings- og handelsdepartementet, Kommunal- og regionaldepartementet: Se mulighetene og gjør noe med dem! – strategi for entreprenørskap i utdanningen 2004 - 2008.

Kunnskapsdepartementet, ny forskrift til Opplæringslova,23.juni 2006

Kunnskapsløftet Samisk 2006

ILO –konvensjonen nr.169, om urbefolkninger og stammefolk i selvstendige stater.1989

Kulturdepartementet, statens informasjonstjeneste. Informasjon om samelovens språkregler 1992

NOU 1987:34, Samisk kultur og utdanning

NOU 1995:12, Opplæring i et flerkulturelt Norge.

Lov om grunnskolen og den videregående opplæring av 1998

Lov om Sametinget og andre samiske rettsforhold av 1990

Samelovens språkregler, Tilføyd ved lov 21.des.1990 nr.78

St.meld.nr.30 (2003 – 2004): Kultur for læring

St.meld. nr.16 (2006-2007)...og ingen sto igjen: Tidlig innsats for livslang læring

Tysfjord kommune saksutredning sak 0035/02

Tysfjord kommune saksutredning sak 07/920

Tysfjord kommune saksutredning sak 0063/25

Utdanningsdirektoratet” I Kompetanse for utvikling; Strategi for kompetanseutvikling i grunnsopplæringen. Veiledningshefte (2005-2008)

Andre henvisninger:

” De unge, kule asfaltsamene”, *Artikkel, Nordlandsposten 22.4.2004, Bodø*

”Rasisme i Tysfjord” *Innlegg i avisen Sagat 27.09.07*

”Tysfjord forbedrer loven”, *artikkel i avisen Sagat 13.11.07*

Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH) 12.05.08,
<<http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/NESHretningslinjer/06>>

Kompetanseutvikling ”*fra ord til handling*” skolenettet,
<http://www.skolenettet.no/moduler/templates/Module_Article.aspx?id=36582&epslanguage=NO>(25.04.08)

Møller, J., ”Skolen i digital utvikling”,
<http://skolenettet.no/nyUpload/Moduler/IKT-i-skolen/Filer/Jorunn_Moller.ppt> (12.04.08)

Nordland fylkeskommune, Infonuorra Sapmi , 12.05.08 >www.infonuorra.no

NOU 2007:14, ” Samisk naturbruk og retts-situasjon fra Hedmark til Troms”,
<<http://www.regjeringen.no/nb/dep/jd/dok/NOUer/2007/NOU-2007-14/33.html?id=490491>> (25.04.08)

Solstad, K.J., Rønning, W. ”Kunnskapsløftet”, skrevet 1.12.2006,
<<http://www.nordlandsforskning.no>> (25.04.08)

Skrøvset, Lund og E Stjernstrøm. Foredrag på regionkonferanse i Tromsø, 16.-17.04.2007. ”*Kunnskapsløftet – ledelse for barn og unges læring*”, Universitetet i Tromsø.

Størkersen, Einar. Foredrag, ”*Pedagogisk ledelse*” i Narvik 02.04.08, Universitetet i Tromsø